

NUMMER 2 • 2006

A K T U E L T

for kriminalomsorgen

Justisminister Knut Storberget

Les blant annet om:

Stortingsmelding om unge lovbyggere

Rask reaksjon

Revidert nasjonalbudsjett

Faget i Fokus VIII

Samfunnsstraff

Kvinneres soningsforhold

Kontaktbetjentordningen

Styrkebrønnoppdrag i Georgia

Et godt arbeidsmiljø

JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

Utgiver

Justisdepartementet
Kriminalomsorgsavdelingen
Kriminalomsorgens sentrale
forvaltning, Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Ansvarlig

Ekspedisjonssjef
Kristin Bølgren Brønnebak

Redaktør

seniorrådgiver
Grethe Rødskog Fodstad
telefon: 22 24 55 88
telefaks: 22 24 55 90
e-post: grethe-
rodskog.fodstad@jd.dep.no
e-post via Kompisnettet:
Fodstad Grethe (Justisdept)

Kontaktutvalg i Kriminalomsorgsavdelingen

seniorrådgiver Erik Såheim,
Utviklingsseksjonen
rådgiver Leif Flatby,
Administrativ seksjon
rådgiver Maren Vaagan,
Juridisk seksjon

Kontaktpersoner på regionalt nivå

Frøde Isaachsen, Region øst
Bjørn Krogsrud, Region sør
Liv Henly, Region nordøst
Bjørn Lindebø, Region sørvest
Hildur Bøe, Region vest
Synnøve Sørland, Region nord

Redaksjonen avsluttet

15. juni 2006

Manusfrist nr. 3/2006

20. september

Utgivelsesplan 2006

Uke 10, 24, 40, 50

Bestilling av abonnement /adresseendring:

forværelset i KOA/KSF
telefon 22 24 55 17/81
telefaks 22 24 55 90

Opplag:

4500

Forside

Justisminister
Knut Storberget
Foto: Grethe R. Fodstad, KOA

Nr 2/2006, 16. årgang

JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

LEDER

Vi er i gang for alvor!

Første halvdel av 2006 har vært preget av høy aktivitet på vårt felt. Statsråden ga umiddelbart etter sin tiltredelse i fjor høst uttrykk for at kriminalomsorgen nå måtte få prioritet, og det gir nå resultater: Vi får mulighet til å kvitte oss med problem nr. 1! Selv om vi har hatt en jevn økning av kapasiteten i fengslene de siste årene, har den ikke holdt tritt med økningen i avsagte dommer. Fra vår side har vi også strevd med å fange opp svingninger i saksmengde før de ble synlige i form av økninger i soningskøen: utviklingen i køen ble ikke slik vi trodde. Vi har nå lagt ned et betydelig arbeid i å kunne forutsi behovet for soningsplasser både på kort og lang

sikt, og vi får ressurser til å gjøre noe med problemet. Friomsorgen er ikke glemt! Køen på samfunnsstraff skal ikke få lov til å utvikle seg videre. Avviklingen av fengselsstraff skal være normalisert innen stortingsperioden er ute, og vi er glad for å se at de andre departementene følger opp med bevilgninger når vi etablerer nye soningsplasser.

Kapasitetsproblemen tar lett oppmerksomheten fra andre sider av vår virksomhet. Dette nummeret av Aktuelt viser at innholdet i soningen ikke er glemt, og at det skjer en jevn og målrettet innsats for å lære av erfaringer og fremskaffe ny kunnskap. Jeg håper disse viktige temaene vil være gjenstand for oppmerksomhet og diskusjon i hele etaten: barn og ungdom som skal sone straff, kvinner som voldsutøvere og som ofre, samfunnsstraffens mange sider, og kontaktbetjenten som følgesvenn på veien tilbake til samfunnet.

Kriminalomsorgen har også blikket vendt utover. Den nye kommunikasjonsstrategien skal være et hjelpemiddel til å gi samfunnet innsikt i vår virksomhet og skape forståelse for den krevende oppgaven vi har. Utover egne grenser er våre

ansatte med på Styrkebrønnoppdrag i områder hvor problemene i kriminalomsorgen har helt andre dimensjoner enn hos oss. I tillegg til den nytten mottakerlandet har av bistanden, er slike utfordringer med på å skjerpe oppmerksomheten hos deltakerne omkring rettssikkerhet og de viktige prinsipper samfunnets bruk av tvang må være basert på. Også bilateralt mener vi samarbeidet med både Russland og de baltiske land er til gjensidig glede og nytte. For min egen del henter jeg kunnskap og impulser fra deltakelsen i ICPA og fra «The International Roundtable for Correctional Excellence». Siste møte var på New Zealand, og var kombinert med studiebesøk i flere fengsler. Særlig spennende var et nybygg kvinnefengsel som skal åpne i sommer! Mye kan vi også lære av hvordan de har tatt tak i problemene med minoriteters kriminalitet gjennom en målrettet innsats overfor den maoriske delen av befolkningen.

Arbeidet i kriminalomsorgen kan være krevende og slitsomt, men det er aldri kjedelig! Jeg ønsker alle medarbeidere og samarbeidspartnere en god og velfortjent sommerferie! ●

Kristin Bølgren Brønnebak

Regjeringen foreslår redusert bruk av fengselsstraff overfor unge lovbyggere

Regjeringen la nylig frem en stortingsmelding, nr. 20 (2005-2006), om alternative straffereaksjoner overfor unge lovbyggere. I meldingen er det lagt stor vekt på å utvikle formålstjenelige straffereaksjoner blant annet for å redusere bruken av ubetinget fengselsstraff. Ved straffeutmåling og valg av straffereaksjon er målet å ikke bruke strengere virkemiddel enn det som er nødvendig for å skjerme samfunnet. Hovedregelen, der ubetinget fengsel er nødvendig, skal være åpen soning, men slik at fengselsstraffen tidligst mulig erstattes av andre og mindre inngripende soningsformer.

Av underdirektør
Torkell Roar Hoel,
Kriminalomsorgsavdelingen

Unge lovbyggere har den senere tid vært viet stor oppmerksomhet. Årsaken er blant annet flere rystende medieoppslag om 15-16 åringer i fengsel. Det har vært stilt spørsmål ved om det er riktig å bruke fengselsstraff på den yngste aldersgruppen 15-18 år. I forbindelse med stortingets behandling av ny straffelov, ba justiskomiteen regjeringen legge frem en egen sak for Stortinget om soningsforholdene for personer som var under 18 år på fengslings-tidspunktet.

Vanligvis sitter det mellom to og ti personer under 18 år i fengsel, og den gjennomsnittlige sittediden i 2004 var ca. 60 dager. Nærmere 80 % av alle nyinnsettelse gjaldt varetekt, som i gjennomsnitt varte ca. 40 dager. Det store flertalet av innsettelse av unge under 18 år dreier seg med andre ord om korte varetektsopphold. Syv av elleve registrerte innsatte under 18 år per 12.9.2005 var utenlandske statsborgere (64 %).

Regjeringen mener det er behov for en grunnleggende gjennomtenking av hvordan det skal reageres med straff mot den yngste aldersgruppen. Frihetsstraff bør bare brukes

der det er tvingende nødvendig, og da med et soningsinnhold som i større grad er tilpasset det alderstrinnet den domfelte er på. Fengselsstraffen bør dessuten tidligst mulig erstattes med andre og mindre inngripende gjennomføringsformer. Målet å bruke fengselsstraff i så liten grad som mulig kan bare nås dersom det finnes et bredt spekter av andre straffereaksjoner, og at bruken av disse reaksjonene blir tilpasset karakteren av lovbruddet og situasjonen til den domfelte. I de få tilfellene der det er aktuelt med fengsel, skal frihetsberøvelsen gjennomføres på en måte som tar nok hensyn til lovbyggers unge alder og behovet for individuell tilrettelegging og oppfølging.

I stortingsmeldingen foreslår regjeringen blant annet å:

- Oppnevne et utvalg som skal komme med forslag til alternative straffereaksjoner overfor unge lovbyggere, herunder vurdere en omlegging til et mulig ensartet system der reaksjonene fastsettes samtidig.
- Stimulere til ytterligere forskning om unge lovbyggere og forskning om barn og unge i fengsel.
- Vurdere forbud mot å pågripe og varetektsfengsle personer under 16 år og et forbud mot å varetektsfengsle

personer under 18 år for mer enn en uke av gangen. Også vurdere om det bør settes en øvre grense for hvor lenge noen under 18 år kan bli sittende i varetekt.

- Vurdere å endre vilkåret i straffeprosessloven § 188 om samtykke for plassering i institusjon eller kommunal boenhet slik at Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) får en plikt til å stille institusjonsplass til disposisjon dersom vilkårene etter barnevernloven er til stede.
- Endre straffeprosessloven § 186a slik at det lovfestes et forbud mot at barn under 18 år kan utsettes for fullstendig isolasjon i varetekt.
- Utvikle et tettere samarbeid mellom rettsvesen og barnevern. Straffeloven og barnevernloven bør gjennomgås med tanke på å få det til.
- Øke bruken av samfunnsstraff overfor unge lovbyggere.
- Gjøre mer aktiv bruk av overføringer etter straffegjennomføringsloven § 12 og § 16 og vurdere å endre § 16 for å gjøre ordningen med gjennomføring av straff utenfor fengsel mer tilgjengelig for unge domfelte.
- Gjøre konfliktrådsordningen obligatorisk slik at påtalemyndigheten som hovedregel skal pålegges å overføre saker

til konfliktrådet når gjerningspersonen er under 18 år.

- Gjennomføre et pilotprosjekt for unge lovbyggere med utgangspunkt i den svenske KrAmi-modellen.

Regjeringen vil dessuten vurdere om straffeloven på lengre sikt skal gi domstolen hjemmel til å dømme unge lovbyggere under 18 år til opphold i institusjon i stedet for fengsel dersom ikke hensynet til å verne samfunnet taler mot det, og at gjennomføringen av reaksjonen helst skal være en oppgave for barnevernstjenesten.

Det er store variasjoner fra land til land både med hensyn til barn og unges rettslige stilling, hvordan reaksjonssystemet er organisert og hvordan ansvaret er fordelt. I Norge legger den nye straffeloven som er vedtatt, men ikke trådt i kraft, til grunn at fengselsstraff også kan anvendes overfor den yngste aldersgruppen, men at myndighetene bør være tilbakeholdne med denne reaksjonsformen og forsøke å finne andre egnede alternativer. Begrunnelsen er at fengselsstraff er antatt å ha særlige negative virkninger for de aller yngste som blant annet stigmatisering og forsterking av en negativ identitetsutvikling, tap av sosiale ferdig-

heter og tap av nettverk og nære relasjoner.

Barnekonvensjonen artikkel 3 fastslår prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Dette gjelder enten handlingen foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer. Det fremgår av artikkel 3 at barnets beste skal være «a primary consideration» og ikke «the primary consideration». Det betyr at også andre hensyn kan være relevante, og i særlige tilfeller kan konkurrerende hensyn til og med være avgjørende for utfallet. Et slikt hensyn kan være samfunnets behov for vern.

Arbeidet med unge innsatte krever en helhetlig innsats og et forpliktende samarbeid mellom ulike sektorer og forvaltningsnivåer både før, under og etter gjennomføringen av

varetekt og fengselsstraff. Regjeringen går inn for å utvikle rutiner for hvordan foreldre, politi, barnevern, skole, helsetesen, domstoler og kriminalomsorgen skal samarbeide når barn og unge bryter loven. Personundersøkelse, individuell plan og etablering av en mentorordning skal være sentrale elementer for å sikre en individuell og helhetlig oppfølging av unge lovbytere i fengsel.

Stortinget vil trolig behandle meldingen i høstsessjonen 2006. Deretter vil meldingen så snart som mulig bli fulgt opp med konkrete lovforslag. Hovedutfordringen i meldingsarbeidet har vært å finne egnede alternativer til fengsel som kan være til beste for barnet, samtidig som de alternative reaksjonene sikrer at andre tungtveiende hensyn blir ivarettatt. Vi ser frem til en grunnleggende debatt i Stortinget om hvordan samfunnet bør reagere når de aller yngste begår lovbrudd. ●

Økt kapasitet ved friomsorgskontorene og etablering av 150 nye fengselsplasser

Revidert nasjonalbudsjett 2006

St.prp. nr 66 (2005 – 2006)

Blant forslagen i proposisjonen er økt fengselskapasitet, økt klasseopptak ved Kriminalomsorgens utdanningssenter og økt kapasitet ved friomsorgskontorene. - Dette er de første tiltakene i regjeringens arbeid for å få vekk soningskøen, sa justisminister Knut Storberget da revidert nasjonalbudsjett ble lagt frem i mai. Foruten tekniske justeringer foreslår regjeringen å styrke justissektoren med 132 millioner kroner. Av dette får kriminalomsorgen 71,95 millioner.

Vestlandsheimen og Bruvoll

Regjeringen foreslår å etablere 90 åpne fengselsplasser på Vestlandsheimen ved Åsane utenfor Bergen. Eiendommen er tidligere benyttet som helseinstitusjon og asylmottak. Vestlandsheimen eta-

bleres som et midlertidig fengsel for å redusere soningskøen i Kriminalomsorgen region vest. Fengselet skal både brukes til dommer fra soningskøen og øke utslusingsmuligheten fra de lukkede fengslene i regionen. 60 åpne fengselsplasser

foreslås ved den tidligere sivilforsvarsleiren Bruvoll i Nord-Odal. Bruvoll fengsel etableres som midlertidig fengsel som skal hente inn de korteste dommene i soningskøen fra hele landet. Det tas sikte på at fengslene skal tas i bruk i løpet av året.

Det foreslås å øke bevilgningen med 35 millioner kroner i 2006 til dekning av drifts- og engangsutgifter knyttet til tiltakene. Det foreslås dessuten å øke bevilgningen med 10 mill. kroner i 2006 til investeringer i forbindelse med tiltakene. Helårsvirkningen i

2007 er beregnet til 71,9 millioner kroner. I forbindelse med dette tiltaket er det behov for å øke bevilgningen til Kunnskapsdepartementet med 3,15 millioner kroner i 2006, Helse- og omsorgsdepartementet med 3 mill. kroner og Kultur- og kirke departementet med 1,25 millioner kroner.

De 150 plassene ved Vestlandsheimen og Bruvoll kommer i tillegg til de 98 plassene som allerede er planlagt eller alt opprettet i løpet av 2006: Ravneberget ved Sarpsborg 16 plasser, Bergen overgangsbolig 16 plasser, Drammen fengsel utvidet med 14 plasser fra januar i år, Oslo fengsel utvidet med 17 plasser fra januar i år, Ilseng fengsel utvides med 6 plasser, Bredtveit fengsel utvides med 5 plasser og Åna fengsel utvides med 24 plasser.

Styrking av fysisk sikkerhet ved lla fengsel, forvarings- og sikringsanstalt

Det har blitt avsagt forvaringsdommer for flere organiserte kriminelle i den senere tid. Justisdepartementet foreslår som følge av dette å styrke den fysiske sikkerheten ved lla fengsel, forvarings- og sikringsanstalt. Det foreslås å øke bevilgningen med 9 mill. kroner.

Økt kapasitet ved friomsorgskontorene

Det har bygget seg opp en kø på samfunnsstraffdommer. For å redusere denne køen og forhindre at det bygges seg opp ytterligere kø på samfunnsstraff, samt gi bedre kapasitet til å håndtere blant annet prøveløslatelse og de utfordringer som er tilknyttet forvaringsdømte på prøve, foreslås det å styrke bemanningen ved friomsorgskontorene. Bevilgningen økes med 6,25 millioner kroner i 2006.

Helårsvirkningen i 2007 utgjør 15 millioner kroner.

Merutgifter i forbindelse med NOKAS-saken

Som følge av NOKAS-rettsaken påløper det merutgifter ved Åna og Stavanger fengsler. Det foreslås å øke bevilgningen med 2,7 millioner kroner i 2006.

Omdisponeringer

Justisdepartementet leier enkelte fengsler. Husleiekostnadene forventes å bli om lag 2,5 mill. kroner høyere i 2006 enn budsjettet. For å få en bedre oversikt over vedlikeholdsbehovet i fengslene, tar Justisdepartementet sikte på å gjennomføre tilstandsanalyser i enkelte fengsler. Det er satt av 5 millioner kroner.

Molde fengsel ble i 2004 stengt og fengselkapasiteten ble erstattet med etablering av Hustad fengsel. Justisdepartementet tar sikte på å selge eiendomsmassen i tilknytning til tidligere Molde fengsel i løpet av 2006.

Refusjoner til kommunene, forvaringsdømte mv

Posten dekker refusjoner til kommunale omsorgstiltak for prøveløslatte fra forvaring, psykisk utviklingshemmede med sikringsdom og varetektssurrogat. Oppdaterte prognoser viser et lavere antall utbetalinger enn beregnet. Det foreslås på denne bakgrunn å redusere bevilgningen med 15 millioner kr i 2006.

Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS)

Etablering av 150 nye fengselsplasser i 2006 krever økt tilgang til kvalifisert bemanning. Ved å øke klasseopptaket med to klasser (om lag

50 aspiranter) fra 1. september 2006 kombinert med god planlegging og rekruttering fra andre fengsler, vil det være mulig å sikre at både eksisterende og nye fengsler vil ha en kjerne av personell med fengselsfaglig utdanning. Derfor foreslås det å øke bevilgningen med 9 millioner kroner i 2006 til dekning av lønn og andre utgifter til aspirantene. Helårseffekten i 2007 blir 16,5 millioner kroner.

Etablering av lukkede plasser i Østlandsområdet - Ravneberget

Stortinget vedtok i forbindelse med Budsjett-innst. S. nr. 4 (2004-2005) å bevilge midler til etablering og drift av til sammen 29 nye plasser, fordelt med 15 plasser i Indre Østfold fengsel, avdeling Eidsberg og 14 plasser i Drammen fengsel. Justisdepartementet informerte Stortingets presidentskap i juni 2005 om at det ble vurdert alternative løsninger for etablering av 16 plasser i Indre Østfold fengsel, avdeling Eidsberg fordi kostnadene ved det opprinnelige prosjektet ble betydelig høyere enn beregnet. Justisdepartementet har valgt å omgjøre Fredrikstad fengsel, som i dag tar i mot kvinnelige innsatte på åpen soning, til lukket fengsel for menn med 16 plasser. Samtidig etableres nytt åpent fengsel for kvinner i Sarpsborg med 16 plasser ved å ta i bruk det tidligere forsvarsanlegget Ravneberget fort til fengsel. Tiltaket vil kreve en del ombyggingsarbeider. Det tas sikte på at plassene kan tas i bruk i løpet av sommeren 2006. Dette vil gi til sammen 16 nye lukkede plasser i Østlandsområdet og et bedre soningstilbud for kvinner i Østfold.

Prosjektering av fengsel i Indre Salten

Tidligfasen av prosjektering av fengsel i Indre Salten er nå

avsluttet. Statsbygg har vurdert ulike alternativer for et nytt fengsel i Indre Salten med 100-125 lukkede plasser. Det er gjennomført geotekniske undersøkelser av tomten. Statsbygg konkluderer med at det er mulig å etablere et fengsel på tomten som kommunen stiller til disposisjon i Indre Salten. De foreløpige kostnadsestimatene viser at et nytt fengsel i Indre Salten vil ha en kostnadsramme på om lag 300 - 450 millioner kroner. Statsbygg slår fast at det er svært krevende geotekniske forhold på tomten. Dette vil føre til kostnader utover det normale, og det kreves omfattende tiltak for at tomten skal kunne brukes til fengselsformål. De geotekniske forholdene på tomten skaper også usikkerhet med hensyn til fremdrift. Disse forholdene må avklares.

Frem til Halden fengsel er ferdigstilt, vil det ikke bli iverksatt bygging av nye, større fengsler. Regjeringen vil derfor vurdere andre og mindre kostbare tiltak for å utvide fengselkapasiteten, herunder etablering av om lag 15 til 20 åpne plasser i Fauskeområdet. Regjeringen vil komme tilbake til saken i St.prp. nr. 1 (2006 - 2007). Når Halden fengsel er ferdigstilt, vil et permanent fengsel på Fauske ha prioritet opp mot andre lukkede permanente fengselsprosjekter. Regjeringen vil komme tilbake til dette når Halden fengsel nærmer seg ferdigstillelse. ●

Rask reaksjon

- tiltak mot soningskø og for bedre innhold i soningen

Justisdepartementets forslag til tiltak for å avvikle soningskøen inneholder både kapasitetsutvidelser og forslag som krever lovendringer. Forslaget er nå sent på høring. På bakgrunn av høringen vil departementet utarbeide en odelstingsproposisjon med forslag til lovendringer og legge den frem for Stortinget til høsten.

Mangel på soningskapasitet

Mangelen på soningskapasitet gir soningskø, og køen svekker straffens formål. Mangel på tilstrekkelig varetekts- og soningskapasitet forsterker også problemet med gjengangerkriminalitet. Når ny kriminalitet begås av straffedømte eller tiltalte som venter på dom og soning, svekkes dessuten tilliten til straffesystemet og kriminalpolitikken. Dette oppleves provoserende av ofrene for kriminalitet. Skal samfunnet kunne møte utfordringen fra den organiserte kriminaliteten, må straffegjennomføringen og varetektskapasiteten fungere som forutsatt. Kriminalomsorgen må være i stand til å ta seg av de til enhver tid straffedømte og ha tilstrekkelig kapasitet i forhold til varetekt.

Det er Regjeringens målsetting at soningskøen skal avvikles i innværende stortingsperiode. For å møte den utfordringen som soningskøen representerer, har Justisdepartementet utarbeidet et notat med forslag til tiltak for avvikling av soningskøen. Noen av tiltakene krever lovendringer. I notatet presenteres en rekke ulike tiltak, og departementet ønsker en bred høring.

Kapasitetsutvidende tiltak

- Det foreslås i Revidert nasjonalbudsjett (RNB) 2006 å etablere 150 åpne fengselsplasser i 2006 i Bergen og Nord-Odal. De nye fengselsplassene kommer i tillegg til de 98 plassene som allerede er vedtatt opprettet i løpet av

året. Samlet planlegger

Justisdepartementet å åpne nærmere 250 nye fengselsplasser i 2006. Arbeidet med etablering av Halden fengsel fortsetter som planlagt med etablering av 251 plasser i 2009.

- For å redusere køen og forhindre at det bygges seg opp ytterligere kø på samfunnsstraff, samt gi bedre kapasitet til å håndtere blant annet prøveløslatelser og de utfordringer som knytter seg til forvaringsdømte på prøve, foreslås det i RNB 2006 å styrke bemanningen ved friomsorgskontorene.
- Justisdepartementet vil vurdere andre kapasitetsutvidende tiltak som vil bli behandlet i den ordinære budsjettprosessen.
- Økt fengselskapasitet skal også ivareta behovet for varetektsplasser. Det foreslås i tillegg økt bruk av varetektssurrogat, mer effektiv overføring av domfelte mellom ulike soningsformer og nedprioritering av bøtesoning for å frigi varetektsplasser.
- Det tas sikte på å forsterke sikkerheten ved noen av fengslene med lav sikkerhet slik at flere kan innkalles direkte til soning ved disse fengslene.
- Det er nødvendig å utvide satsingen på vedlikehold av fengslene for å unngå stengninger på sikt.
- Departementet ønsker å vurdere en utvidelse av prøveordningen med narkotika-program med domstolskontroll.
- Departementet ønsker å øke

bruken av overføring til

behandlingsinstitusjon etter straffegjennomføringsloven § 12.

- Det skal iverksettes raskere overføring til soning i hjemlandet for utenlandske innsatte.
- Det foreslås å øke bruken av dublering i enmannsceller. Tiltaket skal i så stor grad som mulig baseres på frivillighet og bare benyttes i køavviklingsperioden.
- Det skal vurderes økt bruk av framskutt løslatelse. Tiltaket skal bare benyttes i køavviklingsperioden.
- Det skal vurderes å endre tilsigelsesfristen for oppmøte til soning for å sikre en best mulig utnyttelse av fengselsplassene.

Tiltak som krever lovendringer

- For å sikre høy kapasitetsutnyttelse vurderes det om det skal bli straffbart å ikke møte til soning.
- Det vurderes å utvide ordningen med promilleprogram til også å omfatte personer som kjører i påvirket tilstand av andre rusmidler enn alkohol.
- Det vurderes en lovendring som utvider ordningen med overføring til straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven § 16.
- Det vurderes å etablere en prøveordning med bruk av elektronisk overvåkning (hjemmesoning), både som alternativ til ubetinget fengselsstraff og som

alternativ til varetekt i fengsel.

- Det vurderes å gi kriminalomsorgen hjemmel til for enkelte fengselsstraffdommer å vurdere overføring til videre soning som samfunnsstraff.

Kvalitet i straffegjennomføringen

Justisdepartementet mener at man i valg av tiltak for å fjerne soningskøen må opprettholde kravene til kvalitet i straffegjennomføringen, og det bør søkes etter tiltak som styrker det kvalitative arbeidet i kriminalomsorgen. Flere av de aktuelle tiltakene som fremmes i dette notatet, herunder flere forslag som kan bidra til å bekjempe rusmisbruk, kan gi en kvalitativ bedring av soningens innhold. Regjeringen legger nå også frem en stortingsmelding om alternative straffereaksjoner overfor unge lovbyrtere.

Nedtrappingsplan for midlertidige tiltak

I en situasjon der alle tiltak vurderes, kan det også være aktuelt å evaluere organiseringen av kriminalomsorgen. Regjeringen kommer til å fremme en stortingsmelding om straffegjennomføringspolitikken i løpet av innværende stortingsperiode.

Regjeringen ønsker å avvikle soningskøen og å normalisere driften i kriminalomsorgen innen 2009. Samtidig med at nye tiltak velges, vil det bli etablert en nedtrappingsplan for de midlertidige tiltakene. Høyt prioritert er det i denne sammenhengen å fjerne ordning med framskutt løs-

SONINGSKØEN PER 28. APRIL:

- Køen på ubetinget fengselsstraff var per 28. april 2006 på 2737 dommer som er definert å være i soningskø, det vil si at det er gått mer enn to måneder siden de ble mottatt i kriminalomsorgen. 755 dommer var mottatt for kortere tid enn to måneder siden. 563 dommer var gitt soningsutsettelse av politiet. 453 domfelte var etterlyst av politiet for ikke å ha møtt opp til soning (i tallet inngår også noen få samfunnsstraffdommer).
- Antall bøtedommer i soningskø var på 2580 dommer. I tillegg var det 336 dommer som hadde ligget i under to måneder, 68 dommer hadde soningsutsettelse og 266 personer var etterlyst for soning av bøter.
- Køen på samfunnsstraff var på 252 dommer, med til sammen 23 119 timer. I tillegg var det 366 dommer som hadde ligget i mindre enn to måneder og 5 dommer med soningsutsettelse.

latelse, dublering av celler og å redusere kravet til kapasitets-utnyttelsen til om lag 90 prosent. Det vil samtidig bli foretatt en gjennomgang av definisjonen på soningskø, blant annet for å kunne vurderer sammenhengene mellom beholdning av dommer i kriminalomsorgen

og effektiv utnyttelse av fengelsplasser.

Flere av tiltakene har budsjettmessige konsekvenser og regjeringen vil komme tilbake til dette i de årlige budsjettforslagene. Regjeringen har imidlertid allerede i RNB for 2006 og

Det var stor medieinteresse da justisminister Knut Storberget la frem planen «Rask reaksjon - tiltak mot soningskø og for bedre innhold i soningen» på Oslo friomsorgskontor.

styrket budsjettet til kriminalomsorgen og andre departementer, se egen omtale. ●

7

Kriminalomsorgen leverer veldig godt. Jeg har stor glede av å jobbe med kriminalomsorgen, sier justisminister Knut Storberget

*Tekst og foto:
Grethe Rødskog Fodstad,
Kriminalomsorgsavdelingen*

- Hvordan opplever du forskjellen på å være stortingsrepresentant i opposisjon og å være statsråd?

- Den største forskjellen er at regjeringen er operativ, den setter ting ut i livet. Dermed er det kortere vei til resultatene. Men det er krevende å være i posisjon. Man må ha en klar politisk tanke og vilje. I denne posisjonen kunne jeg brukt innsatsen på mange andre felt, men kriminalomsorgen er sak nummer én, sier han og tar en slurk av kaffen. Han har kontor like ved siden av kaffemaskinen og henter, slik som han liker

det, kaffe til seg selv og serverer meg også. Knut Storberget virker som han har all verdens tid og er veldig til stede, selv om han kommer rett fra møte i Stortinget, har måttet ta noen telefoner og snart skal av gårde på fengselsbesøk.

- Det er viktig for meg å sette ting ut i livet, sier han og fremhever at det området han nå leverer på nok var det området han var mest opptatt av i sin tid som stortingspolitiker.

- Hva er ditt kriminalpolitiske fundament?

- Vi skal være nyttige for samfunnet i alt vi gjør. Vi skal bedre innholdet i kriminalomsorgen. Jeg er glad for at vi så tydelig

har koblet innholdet i straffegjennomføringen til den mer kvantitative delen av utviklingsjobben. Vi er alt på god vei med å styrke innsatsen på det området. Jeg vil ikke huskes for å bygge nye fengsler, men for å gjøre situasjonen for offer og gjerningsmann bedre. Jeg mener at dette igjen vil føre til mindre kriminalitet, sier justisministeren.

- Hvilke begivenheter innen kriminalomsorgen vil du trekke frem som viktigst etter at du tiltrådte?

- Jeg er veldig glad for Stortingsmelding nr 20 «Alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrøytarar». Bare

unntaksvis kan det forsvares å fengsle unge under 18 år. Regjeringen foreslår alternativer som kan være til beste for barnet, samtidig som samfunnets behov for beskyttelse blir ivaretatt. Det er viktig fra en kriminalpolitisk linje å se på hvordan vi behandler de unge. Her er vi inne i viktige verdispørsmål. Stortingsmeldingen er konkret og prinsipiell. Den vil bety veldig mye fremover.

Soningskøplanen, «Rask reaksjon – tiltak mot soningskø og for bedre innhold i soningen», er også en viktig grunnmur for kriminalomsorgen. Den kobler det kvalitative til antall plasser vi trenger. Dette er kort og godt ►

en vinn – vinn situasjon. De alternative reaksjonene gir gode resultater takket være en effektiv og særdeles god friomsorg.

For det tredje har vi vårens reviderte budsjett, pluss de ressursene Regjeringen fikk i stand etter bare noen uker i posisjon. Med revidert legger vi frem en ambisjon om i alt 250 nye fengselsplasser i løpet av året og økt kapasitet ved friomsorgskontorene, der leverer vi, kommer det fornøyd.

Justisministeren understreker at det er viktig for regjeringen å ha med kultur- og helse-tilbudene for de innsatte. - Vi må se helheten i tilbudet, sier han og trekker frem biblioteket i Bergen fengsel som eksempel på en sosial og normalisert møteplass for de innsatte. - Vi må ikke bare satse på prosjekter og programmer. Jeg ser stjerner i øynene på de innsatte når de har avlagt eksamen, sier han begeistret. - Mer bruk av § 12 og § 16 soning er også viktig. Videre er jeg stolt over at vi i revidert budsjett har øket utdanningskapasiteten for fengselsbetjenter med 30-40 %. Å styrke den bemanningsmessige delen av kriminalomsorgen er viktig, sier han.

- Tidligere i juni åpnet jeg Oslos dagsenter for Narkotikaprogram med domstolskontroll. Her kan rusmisbrukere som har begått kriminelle handlinger få oppfølging i stedet for å sone en ubetinget fengselsstraff. De dømmes til å gå gjennom et behandlingsopplegg. Dette er en betydelig styrking av innsatsen overfor de rusmisbrukere som vil forsøke å få bukt med sitt rusmisbruk. Det ligger et bredt samarbeidsopplegg med sosialtjenesten, opplæringssektoren og spesialisthelsetjenesten bak ordningen. Tidligere i år åpnet et tilsvarende senter i Bergen. Det skal bli spennende å følge utviklingen av denne ordningen, oppsummerer han.

Justisminister Knut Storberget

- Hva er ditt hovedinntrykk fra besøkene til enhetene i kriminalomsorgen?

- Jeg opplever en enorm glød i hele kriminalomsorgen. Staten leverer veldig godt i forhold til antall plasser, bemanning og kapasitet ved friomsorgskontorene. Jeg er stolt når jeg kan vise utenlandske besøkende norsk kriminalomsorg. De stedene jeg besøker kommer ofte med gode innspill og presenterer konstruktive måter å løse eventuelle problemer på. Når de ansatte har brettet opp ermene og gjort en så flott innsats, er det lettere å satse, å ha tro på sektoren, kommer det ivrig.

- Jeg vil besøke alle anstalter, er godt i gang, har vært i ca halvparten. I går var jeg i Oslo fengsel og på Sandaker overgangsbolig og jeg skal til Bredtveit fengsel, forvarings- og

sikringsanstalt senere i dag. Jeg har besøkt noen friomsorgskontorer, andre ganger er friomsorgen til stede ved fengselsbesøkene. Stortingsmeldingen om unge la jeg frem i Tromsø friomsorgskontor og tiltaksplanene mot soningskø og for bedre innhold i soningen la jeg frem i Oslo friomsorgskontor.

Nå ser jeg frem til å åpne det nye fengselet for kvinner på Ravneberg ved Sarpsborg med 16 plasser i slutten av måneden og treffe de som har gjort en formidabel innsats med å få fengselet klart og omgjort Fredrikstad fengsel til lukket fengsel for menn.

- Kan du si noe om utfordringene fremover?

- Nå har vi hatt en debatt i den politiske ledelsen i forhold til

sikkerheten. Vi har en løpende dialog om tradisjonell sikkerhet i forhold til de ansatte. Til høsten skal vi ha dette mer på dagsorden, men allerede nå har vi i revidert bevilget midler til lla. Jeg har planer om at enkelte åpne anstalter også kan få noen låsbare celler. Det vil gi dem fleksibilitet. For eksempel bygger vi nå på Ilseng fengsel.

Jeg er tent på å jobbe med kriminalomsorgen. Jeg vil gjøre noe for fangene. Det er en stor glede å jobbe med kriminalomsorgen og det er spesielt viktig å se en sammenheng i det vi driver med. Jeg har nettopp varslet i Stortinget at jeg planlegger å legge frem en stortingsmelding om kriminalomsorgen i løpet av denne stortingsperioden, avslutter justisminister Knut Storberget. ●

Erfaringsutveksling over landegrensene

Finsk besøk til Region vest og Bergen fengsel

Innen september 2007 skal det nye fengselet i Turku/Åbo i Finland stå ferdig. En ti personers delegasjon fra fengselet og fagavdelingen i departementet kontaktet KSF for bistand til å ordne en ukes studietur.

KSF foreslo en vestlandstur på gruppen. Deltakerne ble veldig fornøyd med besøket i Bergen fengsel og Region vest.

Skotsk besøk til Hassel og Oslo fengsel inkludert Tyrili samt Sandaker overgangsbolig

Lederen av den skotske tilsynsordningen – en form for ombudsmann for fengselsvesenet – HM Chief Inspector of Prisons for Scotland, Dr McLelland, var et par dager i Norge i mars før han reiste på tilsvarende studietur til Sverige. Mat, helse, unge i fengsel og planlegging før løslatelse var noen av spørsmålene som ble tatt opp.

Foruten ansatte i kriminalomsorgen hadde Mr McLelland samtaler med innsatte og med representanter for helse og sosialmyndighetene.

Modernisering av fengselsvirksomheten i Estland

I Estland er det vel 4000 i fengsel og 6000 under friomsorgen – delvis i form av samfunnsstraff og delvis som oppfølging etter løslatelse. I dag har man 6 fengsler, men ønsker å bygge nytt og bedre med bare 4 fengsler. En lengre studietur til de

nordiske land for representanter for kriminalomsorgsmyndighetene, fengselsskolen og fengsler i Estland fant sted i april, muliggjort av utviklingsmidler fra EU. Strategien til Estlenderne var raskt å finne rammebetingelser og planer for virksomheten for så å modernisere opp til disse selv om ikke alle deler var på plass fra begynnelsen av. Programmet i Norge omfattet orienteringer i KSF om aktuelle fagfelt, besøk til Ringerike og Hassel fengsel og på KRUS. ●

9

Tanker rundt straff

- Utviklingen i retning av økte straffer for eksempel for enkelte typer kriminalitet som svært grov familievold og overgrep, er riktig, understreker Anne Marit Bjørnflaten, Ap, leder av Stortingets justiskomite i et intervju i «Rett på sak» – Aktualitetsmagasin for domstolene, nr 1 for 2006.

– Behandlingen av den nye straffeloven i fjor viste en bred politisk enighet om dette. I tillegg til at straffnivået er blitt skjerpet, er det positivt at også domstolene har tatt signalet om å slå hardere ned på alvorlig kriminalitet. I artikkelen trekkes det frem at Riksadvokaten har lagt frem tall som viser at straffnivået øker og han har uttalt at klimaet blant politikere og domstoler

for å diskutere strengere straffer, har endret seg de siste årene.

Anne Marit Bjørnflaten mener at debatten om straffnivå er viktig, men avviser at dette betyr at det er den politiske høyresiden som har vunnet den kriminalpolitiske debatten. - Tvert i mot har det vært bred politisk enighet om dette. Og det som er positivt, er at bort-

sett fra Fremskrittspartiet, har det vært enighet om også å bruke mer tilpassede straffereaksjoner, i første rekke i forhold til unge lovbyggere, der samfunnstjeneste (samfunnsstraff? - reds. anm.) og andre alternative reaksjonsmåter til fengsel blir brukt i større grad. Det er en viktig verdi å ha stor konsensus om kriminalpolitikk, sier Bjørnflaten.

Ved slutten av intervjuet tar hun opp kriminalomsorgens utfordringer, dvs. soningskøene. - Folks rettsfølelse tilsier at det skal gå så kort tid som mulig fra en forbrytelse er begått til dommen er idømt og straffen sonet, konstaterer justiskomiteens leder, ifølge intervjuet i Rett på Sak 1-2006. ●

Studieemne Mestringstillit – 15 studiepoeng

Geir Anders Gløtvold fra friomsorgen i Oslo og Helene Brånen fra friomsorgen på Gjøvik er de to første kandidatene som har fullført studieemnet «Mestringstillit» i regi av KRUS våren 2006.

Opplæringen er basert på håndboka «Samtaler om kriminalitet. Kognitiv endringsmetodikk: Bygging av mestringstillit» av Brumoen og Højdaal (2005), og er et samarbeid mellom KRUS og Høgskolen i Lillehammer.

KRUS minner om at søknadsfristen for studieemnet er 20. august 2006.

Gløtvold og Brånen innsats er kreditert med 15 studiepoeng. Brånen har skrevet om: «Er FAK-skjema et redskap som sikrer at vi jobber innenfor empowerment-tradisjonen». Gløtvold har skrevet om «Hvordan kan BaM være med på å konkretisere det narrative perspektivet på endringsarbeid?» Oppgavene skal omarbeides til fagartikler som vil bli trykket i KRUS småskriftserie. ●

Fra venstre: Brånen, Føsker, Gløtvold og Brumoen

Glimt fra FAGET I FOKUS VIII som ble holdt på KRUS 7. og 8. juni

Årets tema: Fra fengsel til friomsorg

Tekst og foto: Grethe Rødskog Fodstad, KSF

Ekspedisjonsjef Kristin Bølgen Bronebakk tok et historisk overblikk før hun gikk til dagens situasjon hvor fengsel og friomsorg utgjør kriminalomsorgen. Hun påpekte blant annet at det er viktig å ta utgangspunkt i hva som forener og ikke i hva som skiller. – I dag skal vi fremstå som og handle som én etat med tydelig enhetspreg, sa hun og trakk blant annet frem møteplikten under prøveløslatelse som eksempel på et viktig samarbeidsfelt.

Etiske refleksjoner

Assisterende helsedirektør Geir Sverre Braut tok frem ulike innfallsvinkler til omsorgsbegrepet og avsluttet om likeverdighet. – Omsorg er egentlig en

spontan livsytring og noe som er genuint menneskelig. Det handler mye om å være seg selv i møte med andre. Å se noe gjenkjennelig i den andre. Vi er alle født med integritet og bevarer den til vi dør, integritet er ikke avhengig av alder, sa han og viste hvordan individets autonomi er en del av integriteten og at graden av autonomi varierer gjennom livet og innen de ulike arenaene vi opererer på. Han visualiserte via en trekant dannet mellom begrepene omsorg, ansvar og respekt.

Parallelle sesjoner

Det var vanskelig å plukke ut hvilken av de parallelle sesjonene man skulle delta på. Temaene var individuell plan, elektronisk overvåking, samarbeid fengsel og friomsorg i løslatelsesprosessen og krimi-

nalomsorgssenter – man burde fått med seg alle sammen.

Endring og identitet var temaet til Francine Boucher som kalte seg prosessfasilitator. Hennes hensikt var å skape refleksjon rundt hvordan endring påvirker vår egen identitet og vår organisatoriske identitet. – Vi er i endring hele tiden, sa hun og påpekte betydningen av å skape involvering, gi anledning til medvirkning når man går fra noe

kjent og trygt til noe ukjent og utrygt. Hun snakket også om de som får ting til å skje, de som lar ting skje og de som ikke skjønner at det skjer. Hun viste hva som både fengslene og friomsorgen hadde i utgangspunktet: individer og organisatorisk historie, identitet, trygghet, selvforståelse og kultur og at det nå i tillegg skapes en ny kultur og en beriket identitet og ny substans der disse to møtes. Hun beskrev trappetrinnene i

Direktør Harald Føsger, KRUS, og statssekretær Terje Moland Pedersen, Justisdepartementet, som åpnet årets fagseminar for ledere, fagansvarlige og samarbeidspartnere i regi av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning og KRUS.

Francine Boucher med en av de mange uunnværlige hjelperne fra KRUS

Under temaet «Kriminalomsorgssenter?» fortalte Geir Skaug, fengselsleder Fredrikstad fengsel, friomsorgsleder Unni Lineikro, Østfold og direktør Per Sigurd Våge, Region vest om praktiske erfaringer fra samarbeid og om organisatoriske utviklingsmuligheter for samarbeid.

endringsprosesser: 1.mental forberedelse, 2. hvem, 3. budskapet, 4. hvordan, 5. forståelse og 7. tilslutning.

Fagkafeen

Positiv utvikling – ditt ansvar – vårt mål! Åna fengsel tok i bruk deler av sin nye åpne avdeling, Rødgata avdeling, 18. mai. – Vi har drift i to av husene med i alt 16 plasser. Det siste huset, også det med 8 plasser, tas i bruk om kort tid. Første september blir det offisiell åpning. Foreløpig rekrutteres de innsatte til den åpne avdelingen fra andre avdelinger i hovedfengselet, på sikt skal man kunne søke seg dit fra andre fengsler, forteller avdelingsleder Hege Sandsmark. Bemanningen er 1 førstebetjent, 11 betjenter og 1/2 sosialkonsulent.

Far og barn. Far og barn – en samtale- og aktivitetsgruppe for fedre i Åna fengsel – skal fremme barnets beste ved å imøtekomme et gjensidig behov for samvær mellom barn og far. Her kan fedre som sitter i Åna fengsel lære om og trene på farsrollen. Gruppen kan ta imot syv fedre og skal gå gjennom en basisdel med ti temaer, gi mulighet til å delta i aktiviteter som går fra individuelle, til dagshyttetur og endelig til overnattingstur. Etter basisdelen kan fedrene være med i en åpen samtalegruppe. – Vi har hatt en god oppstart. De innsatte opplever dette som veldig positivt. Vi hadde dobbelt så mange søkere som de syv vi kunne ta i gruppen, forteller sosialkonsulent Helene Engen. ▶

Fungerende avdelingsleder Hege Sandsmark, Åna fengsel, Rødgata avdeling og sosialkonsulent Helene Engen, leder av far og barn gruppen.

Fra noen av de mange interessante stands

Seniorrådgiver Suzanne Five, KSF og Stig Augdal, KITT orienterte om Internett for innsatte som skal utprøves fra skolestart til høsten.

Utsmykning fra Trondheim fengsel med Brundalen videregående skole som har undervisningen i fengselet, fra venstre lærerne Anniken Sund og Guri Stokka sammen med fengselsinspektør Vibeke Frøyland, fengselets avdeling i Kongensgate.

Kriminalomsorgen region sør ved rådgiver Anne Berit Holden og Vestfold friomsorgskontor ved friomsorgsleder Nina Berger har besøk av KRÅDs rådgiver Lisbeth Jensen og Pål Grav, assisterende leder, Bodø friomsorgskontor. De forteller om skolen og aktivitetene som er flyttet inn den gamle direktørboligen på Berg – en bolig fra tiden med Søndre fengselsdistrikt.

Paneldebatt

Neste dag ble innledet med paneldebatt om vi har en «sømløs organisasjon» eller om det er en «rød tråd» i det vi gjør. Begrepene var ikke helt enkle å forstå, men innlederne Siv Hvidsten, Region sør, Elin Rise, Hedmark og Oppland friomsorgskontor, Jorunn Foss, NFF, Jan-Erik Sandlie, Region øst og Tanja Rossa Ødegaard, Stavanger fengsel hadde gode

poenger og ordstyrer Tor Kristen Grindaker, KRUS styrte dem og innspillene fra salen slik at vi fikk avklaringer, refleksjoner, praktiske orienteringer og en idé om hva vi bør se nærmere på.

Workshops

Før direktør Ellinor Houm, Region sør, oppsummerte konferansen hadde vi diskusjoner i syv «workshops».

Egil Larsen og Siri G. Brock-Utne, KRUS, ledet gruppen: Felles utdanning? Felles kompetanse?

Ila fengsel, forvarings- og sikringsantalt presenterte Motivator-prosjektet på fagkafeen og i workshop og som vandrende plakater i pausene. Baar Bias Damman til venstre.

Utdeling av kriminalomsorgens arbeidsmiljøpris fant i år sted på Faget i fokus

13

Kriminalomsorgens arbeidsmiljøpris for 2005 tilfalt Trondheim fengsel, Leira avdeling, etter hard kniving blant flere sterke kandidater. Fengselsinspektør Roar Moholdt har mottatt prisen av ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk.

Justisminister Knut Storberget: - Vi må få frem de gode historiene!

*Av rådgiver Terje Fredwall,
KSF*

- Det er så mye godt arbeid som gjøres i kriminalomsorgen. Dette mangfoldet og disse historiene må vi få synliggjort og formidlet ut til de bredere lag av samfunnet. Det sa justisminister Knut Storberget da han i april var til stede på et seminar om kommunikasjon på nett i regi av KSF.

Det er en klar målsetning for kriminalomsorgen å medvirke til at den offentlige debatten omkring straffegjennomføringen er mest mulig faktabasert og nyansert.

- God kriminalomsorg oppstår i det vi finner den rette balansen mellom samfunnets sikkerhet og

individuelle utviklingsmuligheter, og det er vårt ansvar som tilsatte i etaten å bidra til at den offentlige debatten om disse vanskelige avveiningene i størst mulig grad er preget av åpenhet og kunnskap, understrekes det i Kriminalomsorgens kommunikasjonsstrategi for 2006-2007.

Samarbeidsprosjekt

Som et ledd i dette arbeidet, arrangerte Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) i vår et todagers seminar i kommunikasjon på nett. Seminaret, som ble holdt på KRUS, var oppstarten til et samarbeidsprosjekt mellom KSF og regionene, KITT og KRUS. Disse har utnevnt medarbeidere som skal:

- skrive om de gode historiene

fra kriminalomsorgen på internett siden kriminalomsorgen.no, saker som beskriver mangfoldet i etaten på en positiv måte og som kan ha interesse for media og det allmenne publikum.

- presentere hvert fengsel og friomsorgskontor med informasjon til domfelte/innsatte, pårørende og besøkende – slik som beskrivelse av hva straffegjennomføringen innebærer, hvilke besøksregler som finnes, hva programtilbudet er, hvilket skoletilbud enheten har og hva som skjer i arbeidsdriften. Denne informasjonen vil være å finne på kriminalomsorgen.no innen utgangen av juni.

Engasjert statsråd

Og det var en tydelig engasjert

justisminister som møtte deltakerne under seminarets siste dag.

- Er det én etat som behøver å være synlig i forhold til det arbeidet som gjøres, så er det kriminalomsorgen, sa Knut Storberget, som så med glede på dette samarbeidsprosjektet i kriminalomsorgen:

- En åpen, synlig og tilgjengelig kriminalomsorg er viktig for å gjøre den offentlige debatten omkring straffegjennomføringen mest mulig kunnskapsbasert og nyansert. Internett gir oss store muligheter til å nå ut til media og det allmenne publikum, og den jobben dere nå skal gjøre er her viktig, sa statsråden. ●

På oppdrag fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning i Justisdepartementet har FOU-avdelingen ved Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS evaluert samfunnsstraffen siden loven trådte i kraft 1. mars 2002.

Dømt til samfunnsstraff

Av forsker
Ragnar Kristoffersen og
seniorrådgiver Torunn
Højdaahl, KRUS

Formålet med rapporten «Dømt til samfunnsstraff» er å presentere utviklingstrekk i samfunnsstraffen og domfeltes erfaringer.

Saksmengden har økt

Antall iverksatte dommer er nesten sjudoblet siden samfunnsstraffen trådte i kraft i 2002.

Totalt 4263 dommer på samfunnsstraff er gjennomført siden ordningen startet og ut 2005. Hele 44 % (1896) av disse ble fullført i 2005. 797 fullførte dommer i perioden 2002 til og med 2005 er imidlertid registrert med regelbrudd under straffegjennomføringen, men regelbruddet har ikke medført at straffen er blitt avbrutt.

Gratis arbeidsinnsats for samfunnet

I tabellen fremkommer utvik-

ling i timefordelingen, spesielt er antall timer med samfunnsnyttig tjeneste interessant. Antallet utførte timer utgjorde over 124000 timer i 2005. Omfanget tilsvarer en gratis arbeidsinnsats for samfunnet på cirka 70 årsverk.

Oppsummering

- Antall iverksatte dommer på samfunnsstraff har økt fra 380 i 2002 til 2544 i 2005. Totalt 4263 dommer er gjennomført siden ordningen startet og ut 2005.
- Gjennomsnittsstraffen blant iverksatte dommer i 2005 var på 90 timer.
- Antall utførte timer samfunnsstraff var totalt 175405 i 2005.

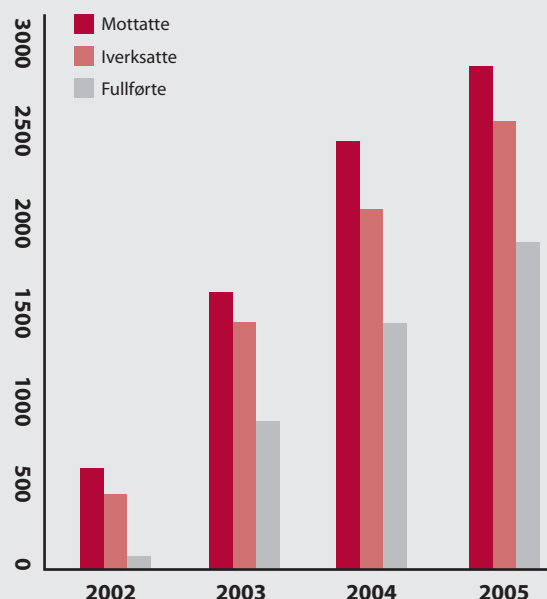
71 % av disse var samfunnsnyttig tjeneste.

Deltakelse i program utgjorde 5 %.

Andre tiltak utgjorde 24 %.

- Relativt sett utgjør den «tradisjonelle» kriminaliteten i form av tyverier og narkotikalovbrudd en minkende gruppe i samfunnsstraffen,

Diagram 2.1
Mottatte, iverksatte og fullførte dommer 2002-2005

mens nye lovbruddsgrupper i økende grad preger samfunnsstraffen. Dette er en faglig utfordring for kriminalomsorgen.

- Andelen unge domfelte under 25 år har gått ned fra

ca. 55 % av iverksatte dommer i 2002 til 45 % i 2005. De samfunnsstraffdømte blir eldre.

Gjennomsnittsalderen i 2005 var 29 år.

Timefordeling pr. tiltakstype. Utførte timer samfunnsstraff 2002 – 2005.

	2002		2003		2004		2005	
		%		%		%		%
a) Samfunnsnyttig tjeneste	12 392	80,2	64 430	78,3	109 218	75,2	124 465	71,0
b) Program	529	3,4	4 055	4,9	5 940	4,1	8 699	5,0
c) Andre tiltak:								
Kartlegging	794	5,1	2 960	3,6	5 066	3,5	5 879	3,4
Individuell samtale	783	5,1	4 845	5,9	9 088	6,3	10 873	6,2
Behandling	252	1,6	1 682	2,0	2 283	1,6	3 072	1,8
Ansvarsgruppe	79	0,5	228	0,3	473	0,3	606	0,3
Evaluerings	26	0,2	315	0,4	1 139	0,8	1 794	1,0
Konfliktråd	11	0,1	51	0,1	95	0,1	112	0,1
Annet	583	3,8	3 753	4,6	11 865	8,2	19 905	11,3
Sum andre tiltak	2 528	16,4	13 834	16,8	30 009	20,7	42 241	24,1
Totalt alle tiltak	15 449	100	82 319	100	145 167	100	175 405	100

Deltakelse i program har økt med over 8000 timer siden 2002. Antallet behandlingstimer har økt til over 3000 timer i 2005.

Brudd, uregelmessigheter og tilbakefall

- Det er registrert uregelmessigheter hos domfelte i straffegjennomføringen i ca. 30 % av sakene. 14 % av sakene er registrert avbrutt på grunn av brudd på krav til gjennomføringen. Det årlige antallet dommer som blir omgjort til ubetinget fengselsstraff på grunn av brudd på krav til gjennomføringen ser ut til å ligge på rundt 10 % av domstallet pr. år. 170 dommer ble besluttet omgjort til fengselsstraff i 2005.
- Dommer på tyveri utgjør litt over 20 % av iverksatte saker. Andelen blant dem som bryter straffegjennomføringen er 40 %.
- 34 % av de som påbegynte en dom på samfunnsstraff i 2002 er registrert med ny straffereaksjon innen tre år. Andelen som pådro seg en ny kriminalomsorgsdom var 21 %.
- Tilbakefallet blant de som tidligere hadde sonet en dom i kriminalomsorgen var dobbelt så stort som for de som ikke hadde sonet før. Andelen kvinner som fikk en ny kriminalomsorgsdom var 6 %, mot 23 % av mennene. Gjerningsdatoene viser at 68 % av tilbakefallet skjedde innen ett år.
- Tilbakefallet til ny kriminalomsorgsdom blant programdeltakere i 2002 var ni prosentenheter høyere enn blant de som ikke hadde deltatt i program.
- Ca. to tredjedeler av domfelte i samfunnsstraffen har ikke tidligere sonet en straff som gjennomføres av kriminalomsorgen.

De domfeltes vurderinger

- Respondentene har stort sett fått meget god informasjon om straffen.
- Forholdet til saksbehandler er gjennomgående svært godt.

- De er stort sett fornøyd med innholdet i straffen. Disse tre forholdene er i gjennomsnitt skåret 5,3 på en skala fra 1 til 6, der 6 er best.

Misnøye som kommer til uttrykk relaterer seg hovedsakelig til

- Uheldige erfaringer med det første møtet med friomsorgen
- Rekrutteringen av deltakere til program og gjennomføringen av programmene
- Ensidig og lite kvalifiserende arbeid i den samfunnsnyttige tjenesten
- Belastningene knyttet til å gjennomføre straffen ved siden av andre egne forpliktelser som for eksempel jobb, skole og barn.

De unge under 18 er ikke like fornøyd. Deres gjennomsnittsskåre på nevnte forhold var 4,6.

Opplevelse av straff

Ca. 18 % av utvalget mente at de var urettferdig eller for strengt dømt. Ca. 25 % oppga at de så på dommen som en mulighet til å få hjelp eller ønsket å gjøre noe med sitt kriminalitetsproblem.

Forhold til kriminalitet

- 61 % skårer 5 eller 6 på at de har hatt samtaler med saksbehandler om og fått innsikt i hva som førte til lovbruddet.
- Nesten en fjerdedel oppga at de ikke hadde noe behov for å endre seg i forhold til kriminalitet. Over halvparten mente derimot at de hadde et stort behov for det.
- Over 80 % av respondentene har stor tro på at de lever et liv uten kriminalitet de neste 5 år.

Fornøydhet med samfunnsstraffen

Halvparten svarer enten alene eller i kombinasjon med andre svar at de har fått økt selvinsikt eller mestringstillit mens

Ragnar Kristoffersen og Torunn Højdahl

de har gjennomført straffen. Samtalene med saksbehandler antas å ha hatt betydning for dette resultatet, sammen med modning og annen påvirkning. Mange domfelte har utvilsomt lært mye av hele hendelsesforløpet de har vært igjennom siden den gang lovbruddet skjedde og fram til de besvarte spørreskjemaet. Denne

lære- og modningsprosessen vil kunne påvirke hvordan de vurderer sin situasjon i dag og betydningen av de tiltak de har opplevd. «Endring begynte før dommen», sier en respondent. «Mange forhold er bedret», sier en annen. På direkte spørsmål om hvilket utbytte en av våre informanter hadde hatt av samfunns-

15

Data fra spørreundersøkelsen med 268 respondenter viser at

- 70 % av de dømte er enslige
- 19 % har videregående skole som høyeste utdanning
- Vel halvparten jobbet eller gikk på skole. Nesten 9 % mottok sosialhjelp.
- 25 % hadde hatt kontakt med barnevernet før fylte 16 år.
- Ca. 43 % hadde behov for behandling for psykiske problemer og/eller rusproblemer før siste dom. Hver fjerde oppga et behov for rusbehandling.

Gjennomsnittsskåre i spørreundersøkelsen (skala: 1—6, der 6 er best)

	N	Skåre
Forhold til saksbehandler, ble hørt, forstått og respektert	267	5,5
Fikk god informasjon om straffen og hva som var forventet	267	5,4
Fikk det innhold i straffen som jeg ønsket meg	266	5,1
Straffen har vært lett å gjennomføre	267	4,4
Ønske om endring i forhold til kriminalitet	262	4,3
Har hatt samtaler om og fått innsikt i lovbruddet	254	4,6
Fornøyd med livet nå	264	4,5
Tro på et liv uten kriminalitet de neste 5 år	264	5,3

straffen, svarte han etter å ha tenkt seg om en stund: «Jeg har jo vokst på det».

Rapporten kan forhåpentlig være et bidrag til avklaringer og prioriteringer med hensyn til hvilke utfordringer man bør jobbe videre med i samfunnsstraffen. Rapporten gir blant annet forslag til områder der det kan være hensiktsmessig å utvikle kvalitetsindikatorer i samfunnsstraffen.

Anbefalinger

Forslagene er ikke gjengitt i prioritert rekkefølge.

- I kartleggingssamtalen bør man finne fram til domfeltes behov og prioritere faglig innsats for den gruppen som har størst behov.
- De individuelle samtalene bør fokusere både på hva den

domfelte kan gjøre for å unngå nye lovbrudd og hvilke ressurser de har.

- Samfunnsnyttig tjeneste bør i større grad kunne kvalifisere for arbeid etter straffegjennomføringen for de som trenger det. Andre forebyggingsaspekter ved arbeidet bør også styrkes (trening, etablering av nettverk osv.). Kontakten med oppdragsgiverne må styrkes, og de må få nødvendig opplæring og veiledning i hvordan og hvilke tilbakemeldinger de kan gi de domfelte om arbeidet som utføres.
- Ved rekruttering til program må deltakere velges i samsvar med kriteriene for deltakelse, som er fastsatt i håndbøkene. Formidlingskompetansen til gruppelederne bør styrkes. Det ser ut til å være behov for

å vurdere nærmere betingelsene for å drive programvirksomhet i frimsorgen.

- Tettere samarbeid med øvrig hjelpeapparat om de med store rusproblemer og tidligere fengsels erfaring. Sørge for oppfølging etter endt straff.
- Flere tiltak tilpasset kvinnes problemer og type kriminalitet.
- Utvikle bedre tilpassede tiltak for de yngste, som styrker sosial kompetanse i forhold til å håndtere sinne, gruppepress, frykt, opplevelse av urett og uro.
- Økonomisk veiledning/kurs for de som trenger dette for å unngå nye lovbrudd.
- Prøve ut og videreutvikle kvalitetsindikatorer for samfunnsstraffen.

Rapporten

Denne tredje rapporten er en oppfølgingsstudie etter de to foregående evalueringsrapporter om samfunnsstraffen av Ragnar Kristoffersen og Torunn Højdaahl. Alle tre rapportene kan lastes ned på www.krus.no, eller fås tilsendt fra KRUS. ●

SAMFUNNSSTRAFF – ENDRINGER I STRAFFELOVEN

Ot.prp. nr 90 (2003-2004) Om lov om straff ble behandlet av Stortinget 11.april 2005. I den forbindelse ble det foretatt flere endringer i straffelovens alminnelige del og straffegjennomføringen som gjelder samfunnsstraff. Disse endringene ble satt i kraft fra 1. januar 2006.

Hovedtrekkene i dagens lovgivning som gjelder samfunnsstraff ligger fast også etter at endringene er satt i kraft. På noen områder er det imidlertid foretatt viktige endringer. Dette gjelder utvidelse av anvendelsesområdet for samfunnsstraffen, utvidelse av domstolens kompetanse når det gjelder omgjøringssaker, mulighet for å reagere på straffbare handlinger begått før gjennomføringen starter og adgang til å forlenge gjennomføringstiden.

Anvendelsesområdet for samfunnsstraffen

Etter denne endringen vil anvendelsesområdet bli knyttet opp mot en alternativ fengselsstraff i inntil ett år, og ikke opp mot en konkret strafferamme. Dette er en endring som innebærer at man vil unngå utilsiktede virkninger for

anvendelsesområdet for samfunnsstraffen på bakgrunn av for eksempel endringer i strafferammer i straffelovens spesielle del. En viktig begrunnelse for denne endringen er blant annet at den tidligere lovregulering utestengte en viktig gruppe fra samfunnsstraff. Dette gjelder blant annet personer som ble dømt etter straffeloven § 162 annet ledd til en kortere fengselsstraff.

Domstolens kompetanse ved omgjøringssaker

Etter denne endringen vil domstolen kunne velge mellom hel/delvis omgjøring av samfunnsstraffen til ubetinget fengsel eller å fortsette gjennomføringen av samfunnsstraffen. Tidligere ble domstolen pålagt å omgjøre til ubetinget fengsel ved brudd på vilkår. Denne endringen er begrunnet i at dom-

stolen bør ha en reell adgang til å vurdere om straffen skal omgjøres eller ikke.

Nye straffbare handlinger begått forut for gjennomføringen

Tidligere var det bare adgang til å reise sak om omgjøring av samfunnsstraff til ubetinget fengsel i forbindelse med straffbare handlinger begått under straffegjennomføringen. Ved utarbeidelsen av straffegjennomføringen «uteglemte» departementet tiden mellom domsavsigelsen og påbegynnelse av straffegjennomføringen. Det var urimelig at man ikke kunne reise sak på bakgrunn av straffbare handlinger begått i ovennevnte tidsrom og dette er det nå ryddet opp i.

Adgang til å forlenge gjennomføringstiden

Dette gjelder en mulighet til å forlenge gjennomføringstiden med inntil 6 måneder. Denne endringen må sees i sammenheng med at domstolen er gitt en skjønnsmessig adgang til å velge om man skal omgjøre straffen til ubetinget fengsel, eller å videreføre samfunnsstraffen. Adgangen for domstolen til å beslutte videreføring av samfunnsstraffen vil kunne bli illusorisk hvis det ikke gis en adgang til å forlenge gjennomføringstiden.

I tillegg til dette er det gjort noen få endringer i straffegjennomføringen som er satt i kraft samtidig med de endringene som er omtalt ovenfor.

Dette er endringer av rent lovteknisk art. ●

«Å legge forholdene til rette osv.» – ansvarliggjøring av utslåtte medmennsker og samfunnsstraffgjennomføring

Boka: «Straffen som problem» av Johs Andenæs og erfaringer underveis i en konkret samfunnsstraffgjennomføring av en uføretrygdet person på 42 år som har dysleksi, lite skolegang, ustabil arbeidspraksis, 24 års rusmisbruk, redusert psykisk helse og 2 ganger tidligere har vært LAR-pasient - er premissene for undringen i dette innlegget.

Av Georg Wroldsen, Telemark friomsorgskontor

Et av kriminalomsorgens hovedmål er: «Å legge forholdene til rette for at lovbyteren skal kunne gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster». Hvordan bør dette målet realiseres ovenfor slike samfunnsstraffdømte? Hvilke verdier bør styre praksis i slike saker?

Skyld eller skjebne?

Straff inneholder en bebreidelse mot lovovertrederen. Strafferetten og kriminalomsorgen bygger på forutsetningene om at lovovertrederen hadde et valg. Han burde valgt annerledes og han må ta ansvaret for å ha valgt feil. Går man bak handlingen og retter søkelyset mot forhistorien, melder spørsmålene seg. Stikkordene er arv og miljø. Personligheten er til enhver tid resultatet av dette samspillet. Det er ulike filosofiske meninger om tematikken viljesfrihet. Men i et demokratisk samfunn kan ikke straffelov, rettshåndhevelse og straffegjennomføring bygge på omstridte filosofiske teorier som går over hodet på menigmann, men må være i kontakt med den menneskeoppfatning og de moralske forestillinger som har overveiende oppslutning i samfunnet. Det vil si at det normale og voksne menneske blir holdt ansvarlig for sine handlinger. Rettsordningen bygger på dette og det er i samsvar med den enkeltes følelse av skyld og ansvar. Det er viktig at den enkelte har en følelse av personlig ansvar for sine handlinger, og ikke lærer opp til å søke unnskyldning i samfunnsmessige forhold eller annet som ligger utenfor hans kontroll. Samfunnet kan ikke vise en altomfattende overbærenhet overfor lovovertrederen. Det vil bidra til å

unnskyldte den straffbare atferd og svekke straffelovgivningens allmennpreventive virkning og troen på reaksjonssystemet. Men samfunnet bør likevel ikke bruke mer straff enn nødvendig.

Hvor mye skal det tas utgangspunkt i den enkeltes reelle evne til å utvise ansvarlighet?

Hvilken straffegjennomføring skal, kan eller bør fastsettes overfor medmennsker som sliter med stor og sammensatt problematikk? Det henvises til eksempelet nevnt i ingressen. Uti fra sin store sammensatte problematikk har slike medmennsker mindre forutsetninger for å kunne opptre ansvarlig enn de fleste av oss. Slike medmennsker kan være personer med sterk ADHD-diagnose, rusmisbrukere som i større eller mindre grad ikke har fått noe reelt hjelpetilbud selv om de ønsker det/er motivert for det og tungt belastede psykiatriske pasienter. Hvor mye skal vi ta utgangspunkt i den domfeltes reelle livssituasjon når vi legger opp «vårt løp», dvs. bestemmer hva som skal være innholdet i samfunnsstraffen? I enkelte saker kan det ta tid før vi blir tilstrekkelig kjent med den domfelte og til at vi har en noenlunde reell kunnskap om hvem vedkommende er. Denne kunnskapen er viktig hvis vi skal ta ett av kriminalomsorgens hovedmål, dvs. «å legge forholdene til rette osv», alvorlig, se nevnte «kasus».

Er «utslåtte» rusmisbrukere diskvalifiserte for samfunnsstraff? Skal eller bør samfunnsstraff være et alternativ til fengsel for dem?

Hvis disse skal kunne klare å gjennomføre en slik straff, må mange «andre tiltak» legges til rette/mange hjelpetiltak bli igang-

satt. Dette kan innebære en omfattende, tidkrevende og «sirkulær» kartlegging. Hvis det ikke blir gjort, vil de svært ofte ikke kunne ta reelt ansvar for å etterleve de krav og forventninger som er innebygd i samfunnsstraffen. Slikt kan som nevnt ta tid både med praktisk tilrettelegging og med å jobbe med den straffedømtes motivasjon. Man kan i verste fall risikere at gjennomføringstiden ikke blir lang nok til å kunne få gjennomført de idømte samfunnsstrafftimer, det vil si at vedkommende kan bli «løslatt» etter kun å ha gjennomført en begrenset andel av idømte timer. Dette vil i så fall komme i motsetning til ett av de andre hovedmålene til kriminalomsorgen: «Å gjennomføre de reaksjoner som besluttes av påtalemyndighet eller idømmes av domstol». Denne del hovedmålet går foran den delen av hovedmålet om «å legge forholdene til rette». Dette skyldes at sikkerhetstenkningen går foran rehabiliteringstenkningen. Det blir således viktigere i en slik sak «å få bruddet» den straffedømte enn å forsøke «å legge forholdene til rette for at lovbyteren skal kunne gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster»? Ved «å brudde» følges prosedyrene og fasthet og handlekraft utvises – selv om dette kanskje ikke har vært rettferdig og heller ikke korrekt uti fra den straffedømtes forutsetninger for å kunne være ansvarlig i forhold til samfunnsstraffens krav.

Straffegjennomføring ovenfor slike medmennsker kan være svært krevende tidsmessig og tålmodighetsmessig og utgjøre en stor faglig utfordring for saksbehandler. Ironisk kan det spørres: Hvem er det som straffes i slike saker? Er det saksbehandler eller den straffedømte rusmisbrukeren? Det «letteste» for saksbehandler er

å behandle et slikt medmenneske byråkratisk, dvs. å følge prosessen i bruddsakskjeden. Men har saksbehandler da lagt forholdene til rette for at den straffedømte rusmisbrukeren kan opptre ansvarlig i forhold til det å gjennomføre sin samfunnsstraff? I dette sakskomplekset er det mange nyanser og balanse ganger og slike medmennsker skal også utfordres på sitt personlige ansvar. De skal også møte forutsigbare reaksjoner i forhold til «krav til domfelte». Samtidig som den marginaliserte straffedømte utfordres på sitt personlige ansvar, må likevel bevisstheten om at vedkommende muligens ikke kan ta noe helt reelt personlig ansvar for å kunne gjennomføre en samfunnsstraff – før ulike hjelpetiltak er igangsatt – være tilstede. Slike tiltak kan være bolig, deltakelse i LAR, psykiatrioppfølging osv. Er det rettferdig og riktig overfor svært fattige, syke eller undertrykte personer i så stor grad å bruke vår, dvs. systemets, moralske forståelse av ansvarlighetsbegrepet?

Spørsmål:

Bør det fastsettes mer eksplisitt, det vil si bli mer tydelighet på at samfunnsstraff er en straff som ikke skal gjelde alle? Bør systemet si at svært «utslåtte» medmennsker, som tilhører samfunnets pariakaste, skal heller sitte i fengsel enn å bli idømt alternative straffer som samfunnsstraff? Dette er kanskje en mer ærlig og redelig melding fra samfunnets side? Noen ganger er muligens også fengsel det beste tilbudet for enkelte for å kunne starte en rehabilitering. Skal rehabiliteringstenkningen ikke være viktigere i forhold til sikkerhetstenkningen, nå når domstolen har valgt å ilette en straffereform som er forankret nettopp i rehabiliteringen? ●

Fengslende kultur på Island

– den 12. nordiske fengselsundervisningskonferansen

I perioden 18. – 21. mai møttes ca. 100 deltakere fra de fem nordiske landene Danmark, Finland, Sverige, Island og Norge på Island. Det deltok representanter fra både kriminalomsorgen og skolen. Temaet for konferansen var kultur i fengsel. Kulturen ble belyst gjennom en rekke temaer sett fra ulike synsvinkler og ståsteder samt aktiviteter.

Av seniorrådgiver Suzanne Five, Justisdepartementet

Justis- og kirkeminister på Island, Bjørn Bjarnason, åpnet konferansen. Han orienterte om målene og aktuelle saker innenfor kriminalomsorgen på Island. Det er startet et arbeid for å utvide antall plasser ved landets største fengsel Litla Hraun fra 87 til 140 plasser samt å planlegge et nytt mottakelses- og varetektsfengsel i Reykjavik. Videre redegjorde han for innholdet i soningen, planer, forberedelse til løslatelse mv. «Jeg er en sterk talsmann for at det gjøres en innsats for at de innsatte kan delta i kunst og kulturelle aktiviteter og at deres kreative egenskaper stimuleres» uttalte ministeren. «Kulturen kan dyrkes på forskjellig måte i fengsler. Det første som man må få klart for seg er at kultur like gjerne kan drives innenfor fengslene som utenfor».

Deretter ga professor Helgi Gunnlaugson, Universitetet på Island, en orientering om kriminaliteten på Island. Bare 40 av 100 000 sitter i fengsel. Hyppigste lovbrudd i årene 1915 – 89 relaterte seg til alkoholmisbruk. I dag har man økt innsatsen i forhold til narkotikaforbrytelser. I følge statistikken har Island et av de laveste narkotikaforbruk i Europa. Det er satt større fokus på rehabilitering. Samfunnsstraff er mye benyttet.

Dagen etter redegjorde Therese Heltberg, Direktoratet for Kriminalforsorgen i Danmark, om en undersøkelse gjennomført i danske fengsler. Ca. 880 av ca. 4 000 innsatte i danske fengsler har opphav i andre land enn Danmark. Gruppen er økende og har medført frustrasjon blant de tilsatte i fengslene. Ca. 40 % av de

fremmedkulturelle er under 24 år. Spesielt de unge pleier den etniske kulturen. Det er et klart skille mellom etniske og danske grupper. De to gruppene interagerer, men det er ingen utbredt kontakt mellom dem. Gruppetilhørigheten blant minoritetene oppfattes gjerne som gjenger av til tilsatte, selv om de ikke ser på seg selv som del av en gjeng. Fremmedkulturelle som faller utenfor sin egen gruppe, havner i et sosialt vakuum. Undersøkelsen avdekket en del rasisme, vold og trusler blant de innsatte. Mange har til dels store problemer med det danske språket og manglende kunnskap om det danske samfunnet. I følge undersøkelsen er årsaken til dette ikke nødvendigvis manglende interesse, men bo- og familieforhold. Mange har bodd i homogene innvandrersamfunn og har hatt liten kontakt med det danske samfunnet. De har hatt en motsetningsfylt oppvekst preget av ensomhet og identitetsproblemer. Tilsatte i friomsorgen har erfart at det er vanskelig å tenke langsiktig

i arbeidet med å lage handlingsplaner for de unge fremmedkulturelle. En hovedårsak til dette, i tillegg til manglende utdanning, er at familien har mye å si for deres liv, de skal helst være med på å fatte beslutninger som angår den innsattes liv. Det ble fremhevet at det var viktig at de tilsatte fikk økt sin kompetanse om etniske minoriteter. Når man arbeider med denne gruppen, er det viktig å anerkjenne deres minoritetsbakgrunn. De tilsatte må behandle dem som de behandler de danske innsatte og vise interesse for dem og deres bakgrunn. Man må vise at de har mange muligheter, men også utfordre dem på deres fordommer overfor det samfunnet de er en del av. Det må tydeliggjøres at de har bruk for de tilsatte i fengslene.

Generaldirektør Hans-Inge Persson, Nationalt centrum for flexibelt lærende, CFL – Sverige, holdt et foredrag om samarbeidet mellom kriminalomsorgen og voksenopplæringen i Sverige. Dr. art. Andreas Lund, Universitetet i

Oslo og Erik Majholm, Sverige holdt foredrag om IKT- kultur i opplæringen og i kriminalomsorgen i dag og i fremtiden.

Fengsels- og fangekultur var tema for plenumsdiskusjon. Innledningsvis ble temaet presentert fra ulike perspektiver som et kriminologisk perspektiv, et fangeperspektiv, et lærerperspektiv og et fengselsleders perspektiv.

Via fem ulike workshops fikk deltakerne innblikk i ulike kulturelle aktiviteter i fengslene: Teater/musikk, skulptur, tegning og maling, bibliotek, sangkor og keramikk.

Et fengselskor bestående av 11 innsatte fra Litla Hraun fengsel imponerte stort og fikk stående applaus.

Vi rakk også å høre en flott historisk kulturforelesning om "Draugers og elvers innflytelse på Islands kultur" samt gjennomføre en kulturell utflykt til Gullfoss, Geysir og Tingvellir. ●

Litla Hraun, Islands største fengsel ligger på Eyrabakkir utenfor Selfoss, der konferansen ble holdt. Foto: Ellen Marie Fodstad

Kristin Bølggen Bronebakk nytt styremedlem i ICPA

ICPA – International Corrections and Prisons Association for the Advancement of Professional Corrections er – som navnet sier – en internasjonal organisasjon med formål å bidra til god kriminalomsorg verden over. ICPA arrangerer en stor konferanse hvert år. I 2005 ble den holdt i Edinburgh i Skottland med den skotske

kriminalomsorgen som medarrangør. Leder for kriminalomsorgen i Skottland, Tony Cameron, er nå president for organisasjonen. Neste konferanse holdes i Vancouver, Canada, siste uke av oktober i år. Gjennomgangstema denne gang blir «Correctional Complexities».

Valg av styremedlemmer skjer på generalforsamlingen i tilknytning til den årlige konferansen. Av forskjellige grunner var det nødvendig å supplere med styremedlemmer like etter 2005-konferansen. Kristin Bølggen Bronebakk takket da ja til en anmodning fra presidenten om å gå inn i styret. Sammensetningen av

styret må bekreftes på årets generalforsamling.

Vil du vite mer om ICPA, gå til lenken på kriminalomsorgens hjemmeside. ●

Nå foreligger Torturovervåkningskomiteens rapport

19

Europarådets Torturovervåkningskomitee var på besøk i Norge i høst, se omtale i Aktuelt for kriminalomsorgen 4-2005. Komiteen var også på besøk i Norge ved 3 tidligere anledninger; i 1993, 1997 og 1999. I alt besøkte komiteen i fjor 16 land, herunder Tyskland,

Russland og Malta. 10 av disse besøkene var av periodisk karakter, det vil si at de var rutinemessige og ikke foranlediget av særskilte forhold. Dette var også tilfelle med besøket i Norge.

Komiteen besøkte i høst Ringerike og Trondheim

fengsel, samt Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt. I tillegg avla komiteen et kort besøk hos de NOKAS tiltalte som satt varetektsfengslet ved Stavanger fengsel. Torturovervåkningskomiteens rapport er tilgjengelig for nedlasting fra blant annet krimina-

lomsorgens hjemmeside – www.kriminalomsorgen.no

De berørte etater, embeter og departementer holder nå på med svarrapporten som skal foreligge innen 28. september 2006. ●

Til Stavern på kurs eller på ferie

Justissektorens anlegg i Stavern er et praktisk alternativ for kurs-samlinger eller nå i sommer som feriesenter.

Kriminalomsorgsavdelingen hadde årets fagseminar der i mai. Stedet er fullt på høyden med andre kurshoteller utstyrmessig, men det er rimeligere og romsligere. Maten er god og rommene er store og nyoppussede. Vi kombinerte det faglige med båttur og historisk vandring i det gamle militære anlegget. Beliggenheten ved sjøen gjør stedet godt egnet som feriestopp i sommer. Prisen er kr 300,- pro pers inkludert brunch.

e-post: JKO.stavern@phs.no
Se også www.stavernjko.no ●

Aktuelt å lese

Kriminalomsorgen årsmelding 2005

Utgitt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning april 2006.

Bestillingsnummer G-0387 B.

Trykte eksemplarer, bestill via forværelse i KSF – telefon 22 24 55 01/17/31 eller via e-post:

postmottak@jd.dep.no

Du finner også årsmeldingen på etatens hjemmeside:

www.kriminalomsorgen.no

KVINNERS SONINGSFORHOLD

Av seniorrådgiver Torunn Højdaahl, Kriminalomsorgens utdanningscenter

Kvinner i fengsel

Kvinnene utgjør mellom 5 og 6 % av fangebelegget i Norge (N=3305 inkludert frigang iflg. etatsregisteret). De fleste kvinnene er mellom 31 og 40 år (62 %).

Gjennomsnittsalderen for alle innsatte kvinner er 36,7 år.

Med unntak av Region nordøst (Akershus, Oppland og Hedmark fylker) har alle regionene soningsplasser for kvinner. Fredrikstad, Sandefjord og Bredtveit fengsler har kun kvinner. Kvinnene er også innsatt i fengsler eller overgangsboliger der det finnes både menn og kvinner. Her kan nevnes Drammen, Haugesund, Kristiansand, Stavanger, Skien og Bergen fengsel, inkludert fengslets avdeling på Osterøy, foruten Sandaker overgangsbolig i Oslo. I region nord var 16 kvinner fordelt på Bodø, Mosjøen, Tromsø, Trondheim og Vadsø fengsler samt Leira avdeling ved Trondheim fengsel og Bodø overgangsbolig. Det er vanskeligere å gjennomføre samtalegrupper i fengslene med få kvinner.

Kriminalitet og dommer

Hver tredje kvinne det vil si 35 % er innsatt pga narkotikarelatert kriminalitet. Nær 16 % er innsatt på grunn av økonomisk kriminalitet. Hver 6. kvinne er innsatt på grunn av tyverier (15 %). 72 % av de kvinnelige innsatte er domsinnsatte. Pr. april 2006 var det fire kvinner i forvaring. Hver femte kvinne er dømt for voldsrelaterte kriminalitet, som

inkluderer ran, skadeverk, trusler, drap, forbrytelser mot personfrihet og legemsbeskadigelse.

Erfaringssamling i Bergen

På en erfaringssamling på BLIKK i Bergen fengsel i april 2006, var et sentralt tema: *Hvordan jobbe med voldsutsatte kvinner*. Cathrine Myklebust var opptatt av at kvinner som utøver vold, ofte bryter med våre fordommer og de bildene vi har dannet oss om at kvinner i en voldssituasjon er «offer». Hun anbefalte at de tilsatte i kriminalomsorgen å reflektere over hva det gjør med oss å snakke om vold som er utøvd av kvinner, og vold som er utøvd mot kvinner. Det er vesentlig at kvinnene i VINN-gruppene får lov til å snakke om volden. Det å rekonstruere en voldshistorie er viktig for å kunne konstruere en ny historie, se nye muligheter og andre alternativer enn vold. Hennes foredrag er lagt ut på <http://www.krus.no/nyheter/220506.html>

Bredtveit fengsel var tema for Doris Bakken som fortalte at kvinnene der sliter med liten arbeidserfaring. I tillegg har mange vært utsatt for seksualisert vold. Kvinnene har både flere psykiske problemer og kroniske lidelser enn mannlige innsatte. Bredtveit fengsel har ca. 57 innsatte, derav 38 på dom, 15 varetektsinnsatte og 4 med forvaring. Dommene variere fra 21 dager til 21 år. De har 14 forskjellige

nasjonaliteter, og 14 personer har dommer på mer enn 10 år.

12 personer har dommer under 90 dager. Denne store variasjonen i fangebefolkningen setter store krav til innholdet i soningen og hvilke rehabiliterende tiltak det er mulig å gjennomføre. Hun beskriver teatervirksomheten ved Bredtveit som en viktig ressurs. De innsatte har mulighet for å ta datakortet og å delta i VINN-grupper.

Stavanger fengsel har nå et pilotprosjektet i samarbeid med A-etat. Representanter fra A-etat møter på siste gruppemøte i VINN og informerer om arbeidsmarkedet og følger opp kvinnene etter løslatelse.

Samarbeid mellom fengsler og frimsorgen

VINN tilbys nå i alle de seks kriminalomsorgsregionene for kvinner som gjennomfører straff. Fordi det er vanskelig å rekruttere kvinner til samtalegruppene, er det etter hvert gjort noen positive erfaringer med å gjennomføre samlet gruppe med kvinner fra friomsorgskontorene og fengslene. Fredrikstad fengsel har tilbudt samfunnsstraffdømte å delta i gruppene som gjennomføres i Østfold. I Sandefjord gjennomføres VINN i lokaler utenfor fengselet, slik at kvinner med samfunnsstraff kan delta. Innsatte i Stavanger fengsel gjennomfører VINN sammen med samfunnsstraffdømte ved Rogaland friomsorgskontor.

Økonomisk kriminalitet blant samfunnsstraffdømte

Karin Aaland og Ann Katrin Taule fortalte at kvinnene i Akershus utgjør 15 % av de samfunnsstraffdømte. En optelling viste at 59 % av kvinnene ved deres kontor var dømt for økonomisk kriminalitet. De har gjennomført den første VINN-gruppen i 2006, og gjennomgikk alle temaene fra håndboka. I tillegg har de individuelle samtaler med kvinnene der de tar utgangspunkt i dommen og den kriminaliteten som er begått.

Kvinners behov

I rapporten «Dømt til samfunnsstraff» (Højdaahl og Kristoffersen 2006) er kvinner viet spesiell oppmerksomhet (se egen omtale av rapporten). Kvinnene utgjør cirka 12 % av alle domfelte. Andelen kvinner øker med stigende alder. Kvinneandelen blant dem som er over førti år, er 18 %. Blant unge under 21 år utgjør kvinnene bare 8 %. Det er flest kvinner mellom 30 og 39 år (129 kvinner).

Det er interessant å merke seg at blant de kvinnelige respondene er det oppgitte behovet for behandling samlet sett høyere enn hos mennene. 51 % av kvinnene oppgir at de hadde et behandlingsbehov for psykiske plager eller rusproblemer før siste dom. Det er ca. ti prosentenheter flere enn blant mennene. Forskjellen skyldes at blant kvinnene er det en vesent-

Deltakere på erfaringssamlingen.

I undersøkelsen (ibid) har 267 dømte svart på om de hadde opplevd behov for behandling før siste dom på samfunnsstraff:

Opplevd behov for behandling før siste dom (N = 267)

	Menn	%	Kvinner	%	Sum %
Ja, for psykiske plager	33	14,9	14	31,1	17,6
Ja, for rusproblemer	26	11,7	3	6,7	10,9
Ja, for både psykiske plager og rusproblemer	33	14,9	6	13,3	14,6
Nei	130	58,6	22	48,9	56,9
Totalt	222	100	45	100	100

lig større andel som oppgir behov for behandling for psykiske problemer. Andelen av de som opplevde et slikt behov før siste dom, er litt over 44 %

for kvinnene og ca. 30 % for mennene.

Kunnskap om kvinners behov for behandling og levekår er

viktig å ta hensyn til når innholdet i det nye kvinnefengslet ved Ravneberget planlegges. Et lite «frø er sådd» om at fengselet kan bli et kunnskapssenter for

kvinnesoning i Norden eller et kriminalomsorgssenter... ●

Hinseberg anstalten i Sverige

I mai 2006 besøkte Doris Bakken, Bredtveit fengsel, Leif Skaug, Fredrikstad fengsel og Torunn Højdahl, KRUS, Hinseberg anstalten som ligger nær Ørebro. Fengselet har 126 kvinneplasser. Hensikten med besøket var å planlegge opplæring i VINN for svensk kriminalomsorg, og å få ideer til det nye kvinnefengselet i Ravneberget.

Svensk kriminalomsorg er i gang med å oversette VINN til svensk. I 2006 planlegges VINN grupper ved alle kvinnefengslene i Sverige (med unntak av Ystad), som et pilotprosjekt. Kvinnen har allerede en del programtilbud; 12-stepsprogram for rusmisbrukere, de har «Cognitive Skills» (som er det samme som Ny Start). I tillegg har de «Beteende-Samtal – «Förändring» (BSF) og «Aggression Replacement Training» (ART). Innholdet i soningen kan ellers bestå av jobb på trykkeriet, kjøkken, småindustri (pakke skollisser), utearbeid og kjøring av traktor. Tidligere hadde de gårdsdrift med hester, sauer og kaniner.

I 2005 ga svensk kriminalomsorg ut rapporten «Kvinnorna på Hinseberg» (Rapport nr. 14 2005 som kan lastes ned i pdf format på <http://www.kvv.se/upload/Informationsmaterial/rapport14.pdf>). Målet med rapporten er blant annet å beskrive hvordan kvinnene opplever frihetsberøvelsen og hverdagslivet i fengslet. Odd Lindberg har gjennomført undersøkelsen med økonomisk støtte fra Kriminalomsorgens forskningskommite. Da rapporten ble skrevet, var 4 900 personer innsatt i svenske fengsler. Av

disse var ca 250 kvinner, noe som er ca 6 % av fengselspopulasjonene. Majoriteten av kvinnene er mellom 31 og 40 år.

Hverdagen på Hinseberg

Fra rapporten har vi hentet følgende sitat som gir innblikk i følelsene til en innsatt:

«Känslorna är svåra att beskriva om kampen att överleva på en anstalt. Kampen att räcka till som mamma via telefonen. Kampen att ha möjlighet att kommunicera med anhöriga. Kampen att bli drogfri, frisk och hel igen. Kampen att bli «trodd på». Kampen att orka gå vidare på utsidan. Kampen att få bostad, arbete och nya vänner».

Kontaktbetjenten

Lindberg har spurt innsatte om hva de syntes om kontaktbetjenten. Et stort problem er det hyppige bytte av kontaktbetjenter, noe som gjør det vanskelig å opprettholde en kontinuitet i relasjonen mellom den innsatte og kontaktbetjenten. Her er noen eksempler på hva de innsatte ønsker: «Kontaktpersonen skall vara kunnig i sitt arbete. Kämpa för mina behov. Kunna ta förtroende utan att tala vidare med andra. Kontaktpersonen skall ha respekt för Dig som individ och ta dig på allvar. Man skall kunna gå till kontaktpersonen om det är något man bär på. Skall vara öppen och man skall kunna tala i förtroende. Personen skall hålla det man lovar. Kontaktpersonen skall vara

hjälpssam och ärlig, någon att lita på. Kontaktpersonen skall hålla tystnadsplikt. Ge sig tid att lyssna. Finnas tillhands, ha tid, ej föra vidare vad som sägs i ett enskilt samtal. Kontaktpersonen måste ha respekt för mig som individ oavsett vilket straff jag har. Kontaktpersonen måste ta oss

intagna på allvar.»

Det som er svært viktig i sitatet, er behovet for å kunne stole på at de ansatte ikke forteller om personlige betroelser fra innsatte. Dette uttrykkes av majoriteten av kvinnene på Hinseberg. ●

Litteratur:

Lindberg, O. (2005): *Kvinnorna på Hinseberg. Rapport 14. Ørebro. Kriminalvården*
Højdahl, T. & Kristoffersen, R. *Dømt til samfunnsstraff. Oslo. Krus Dokumentasjon og debatt 1.*

De nye boenhetene med veranda

Illustrasjonsfoto: Torunn Højdahl

FAGSEMINAR OM KONTAKTBETJENTORDNINGEN

KRUS og KSF arrangerte fagseminar om kontaktbetjentordningen i april. Programmet var laget av en arbeidsgruppe fra NFF, KY, fengsel, friomsorg, region, KRUS og KSF. 60 deltakere fra kriminalomsorgen var i to dager samlet på KRUS for å få nytt faglig påfyll i kontaktbetjentarbeidet.

Av rådgiver Anne Dahl,
Kriminalomsorgens sentrale
forvaltning

22

Seminaret ble åpnet av **politisk rådgiver Astri Aas-Hansen** som har store forventninger til kontaktbetjentarbeidet:

«Kontaktbetjentene er grunnpilaren i rehabiliteringsarbeidet i fengslene. Vi trenger kontaktbetjenter som kan være gode samtalepartnere for innsatte og hjelpe dem til å komme ut til et verdig liv i samfunnet med fravær av kriminalitet. Uten kontaktbetjentene vil vi ikke lykkes i det overordnede målet om å få ned kriminaliteten», sa politisk rådgiver.

Aspirant Hege Andrea Aamodt engasjerte forsamlingen med sine refleksjoner om forventninger og utfordringer i kontaktbetjentarbeidet. - Vi har mye makt, innledet hun med. Hennes erfaringer var at innsatte har høye forventninger til kontaktbetjentene men at tilsatte har lite tid og muligheter til å få gjennomført det de lærer på KRUS. Mange steder er det en fengselskultur som signaliserer at kontaktbetjentoppgavene ikke er viktige og ikke skal brukes tid på. Hun savnet ledere som tør å utfordre slike holdninger og få kontaktbetjentene til å trekke i samme retning. På spørsmål om udekkede opplæringsbehov, trakk hun fram rusproblematikk. Aspiranten avsluttet med å si at vi må både lytte mer til de innsatte og tørre å si nei.

Inspektør Mona Larsen, Trondheim fengsel, holdt et gnistrende innlegg om ledelsens rolle som tilrettelegger for et faglig godt kontaktbetjentarbeid. Hun tok utgangspunkt i egne erfaringer som leder og de muligheter som finnes i det daglige arbeidet: - Som leder skal jeg være spydspiss og rollemodell, og ha skyhøye forventninger. Kontaktbetjentarbeidet er den viktigste rollen til betjentene, sa hun. Larsen hadde mange praktiske råd for å organisere arbeidet bedre og få til bedre kvalitet. Som leder setter hun av kvalitetstid for kontaktbetjentene 2 timer hver formiddag i ukedagene til kontaktbetjentarbeid. Alle tilsatte får veiledning. Hun var opptatt av at bedre skriftlig arbeid er viktig for å kunne gi bedre hjelp til innsatte og koordinere kontaktbetjentarbeidet bedre. Hver innsatt har sin blå perm hvor alle viktige skriftlige opplysninger settes inn. Larsen trakk fram avtalen mellom fengselet og Trondheim kommune, som et konkret eksempel på forpliktende samarbeid om løslatelse.

Kristin Tandberg, Region øst, snakket om forventninger og utfordringer fra et regionperspektiv. Kompetanseutvikling, arbeid med kompetanseplaner, opplæring i Motivasjonell intervjuing og planarbeid/individuell plan har høyt fokus. Veiledning og arbeidet med en «veilederbank» er viktig, likedan oppfølging av boligstrategien. Lokal oppfølging av bruker-

undersøkelsene skal prioriteres og her har fengselslederne et viktig ansvar.

Trond Danielsen, KRUS, snakket om arbeidet med håndboken i varetektsarbeidet og resultatene fra brukerundersøkelsen av innsatte i varetekt. Innsatte opplever at det er for lite aktivisering og menneskelig kontakt i varetektsperioden og ønsker flere samtaler med kontaktbetjentene. KRUS har laget en ny brukerundersøkelse for tilsatte, hvor kontaktbetjentene skal vurdere organisatoriske forhold og ledelsens tilrettelegging for kontaktbetjentarbeidet. Fengslene skal ta i bruk dette skjemaet i 2006. En viktig problemstilling er å sikre tilsattes anonymitet når de vurderer egne ledere. Hvem skal eie resultatene - fengslene eller regionene? Danielsen anbefalte at det lages en manual for hvordan resultatene skal behandles og standarder for oppfølgingen av brukerundersøkelsene.

En brukerundersøkelse fra Bergen fengsel ble presentert av **fengselsbetjent Arild Elholm** - som et eksempel på en avdeling med mange utfordringer og behov for oppfølging av brukerundersøkelsen.

Vigdis Endal, KSF orienterte fra seminaret i februar om samordning av planarbeid. Det er 12 prosjekter i kriminalomsorgen som skal utvikle gode rutiner for samordning av kriminalomsorgens framtidsplan med

individuell plan, opplæringsplan, A-etats plan etc. Prosjektene skal også avdekke hindringer for slikt samarbeid. Hindringer kan være mangel på informasjon, tidsklemme, turnus, mangel på erfaring med planarbeid etc. Forutsetninger for å lykkes er gode inntaksrutiner, verktøy, felles møter, samarbeidsavtaler, forankring i ledelsen etc. Sosialkonsulent Sissel Lode snakket om erfaringer fra prosjektet ved Åna fengsel som er særlig rettet mot skolen.

Heidi Drægebø, KRUS og **Andre Banggren, Ila fengsel**, la fram arbeidet med å utvikle metoder, standarder for kvalitet og læremateriell i miljøarbeidet. Arbeidsgruppa har kartlagt miljøarbeidet i fengslene og utviklet et konsept for miljøarbeid i kriminalomsorgen. Grunnpilarene i miljøarbeid er «tydelig og tilbakevendende struktur» (rutiner, aktiviteter, veiledning etc) og «troverdige relasjoner» (empati, rollemodell, fremme motivasjon for endring etc). Miljøarbeidet skal ta utgangspunkt i de daglige aktiviteter i fengselet og bruke dem aktivt til å fremme atferdsendring.

Kjersti Fjærestad, KRUS, hadde et engasjerende innlegg om Motivasjonell Intervjuing (MI), et av de mest etterspurte kursene på KRUS. 6 - 700 betjenter er utdannet i MI av KRUS de siste 2 årene. MI er en klientsentrert, rådgiverstyrt metode for å høyne den indre motivasjon for forandring ved å utforske og

løse ambivalensen. Endring er ofte veldig vanskelig - å få folk til å ønske, bestemme seg for og foreta endring. MI skal forsterke innsattes motivasjon og senke begripelig motstand. Det er viktig å ha samme utgangspunkt som innsatte. Søren Kirkegaard fremhever betydningen av å være på lik linje i relasjonen, men i MI skal kontaktbetjenten heller være et hestehode bak enn foran - samtidig som samtalen skal være rådgiverstyrt av kontaktbetjenten. Fjærestad er opptatt for de praktiske løsningene for å få tid og rom til samtaler: Samtaler trenger ikke å foregå i palmerommet, men oppfølgingen kan også skje i korridoren, lufttegården, sofa-kroken etc.

Førstebetjent Arne Røed, Stavanger fengsel, snakket om hvordan få til veiledning av tilsatte i den lokale enheten. Han innledet med de tankevekkende ordene at «bare den som reflekterer over sine erfaringer utvikler kompetanse». Det er viktig å være på nivået til kontaktbetjenten som skal bli veiledet. Røed er utdannet veileder ved KRUS og har drevet veiledning i gruppe og individuelt. Det som må til for å klare å starte

opp med veiledning er: en positiv leder, en realistisk målsetting, å finne en aktuell veileder, få personen villig og billig, få tjenesteoppsettet med, få operative betjenter og organisasjonene med. Røed anbefalte at veiledning bør bli et resultatkrav koblet til ressurser, og at KRUS bistår utdannede veiledere og etter hvert utdanner flere.

Assisterende direktør Leif Waage, Region vest, snakket om betydningen av veiledning fra et regionperspektiv. Han poengterte fengselslederens viktige ansvar for å sikre veiledning i kontaktbetjentarbeidet. Region vest benytter psykologer som veiledere i fengsel.

Psykolog Siv Kavli, veileder for Motivasjonsavdelingen i Bergen fengsel, snakket om veiledning som en metode for å få fram den hvilende kunnskapen kontaktbetjentene har, og trakk paralleller til MI. Psykologen poengterte alle fordelene for tilsatte som får veiledning, som hjelp til å tåle et belastende yrke, få mer trygghet på egen kompetanse, økt refleksjon over egen rolle, få tilbakemeldinger og bedre evne til å møte trusler og vansker etc.

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgren Bronebakk avsluttet seminaret med å oppsummere status og gi føringer for veiene videre. Hun poengterte at endringen av betjentrollen har vært en av de mest radikale forandringene i norsk kriminalomsorg. - Dette har ikke bare vært enkelt å få til. Kontaktbetjentrollen er nedfelt i fagstrategien og er en integrert del av sikkerhetsarbeidet. Arbeidet med SIK - Sikkerhet i kriminalomsorgen - er et godt eksempel på den dynamiske sikkerheten med tettere kontakt mellom innsatt og tilsatt. Motivasjonell intervjuing, planarbeid og miljøarbeid skal være basisferdigheter i kontaktbetjentarbeidet. Bronebakk var tydelig på at det ennå gjenstår en del før kontaktbetjentordningen fungerer i samsvar med intensjonene. Bronebakk trakk frem en rekke konkrete initiativ som skal styrke dagens kontaktbetjentarbeid:

- Regjeringen har i Soria Moria-erklæringen sagt at de ønsker å innføre en tilbakeføringsgaranti. Målet her er at alle innsatte ved løslatelse skal ha et tilbud som vil gi dem noe fast å komme ut til - en jobb, en utdanning, en bolig etc. Hvis

dette målet skal nås, er det en forutsetning at vi lykkes med samordningen mellom etater, og her vil kontaktbetjenten være en krumtapp.

- Veiledning er en forutsetning for et velfungerende og kvalitativt bra kontaktbetjentarbeid. Fra 2007 av vil KSF legge om rapporteringsrutinene for regionene og fengslene. Veiledning skal gjøres til et absolutt krav, slik at det bare kan rapporteres inn at innsatte har kontaktbetjent hvis betjenten får veiledning.
- KSF vil gjennomgå etatsstyringsdialogen for å se på hvilke prosesser vi har for å sikre kvaliteten. Samtidig vil vi se på budsjettfordelingen for å skape rom for kontaktbetjentarbeidet.
- Ekspedisjonssjefen avsluttet med å markere at det er regionene som har ansvar for at de faglige verktøyene blir prioritert, igangsatt og fulgt opp i fengslene. Det er regionenes ansvar å følge opp fengselsledelsen og få dem til å prioritere kontaktbetjentarbeidet. Både regionene og fengselslederne har på den måten en nøkkelrolle i kontaktbetjentarbeidet. ●

Nytt om navn

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Administrativ seksjon

Rådgiver Espen Røe, vikar

Juridisk seksjon

rådgiver Magne Frostad, permisjon ut januar 2007

Region sørvest

Rogaland friomsorgskontor

førstekonsulent Kjersti Selsås

Åna fengsel

Fengselsbetjentene Hege Juul Sandsmark, Linda Pedersen Hoseth, Edvin Hoseth, Stein Sandsmark, Kristin Hansen, Asbjørn Auestad, Ingvar Stokkeland, Torbjørn Haugstad, verksbetjentene Arnstein Salte og Terje Fløysvik, fritidsleder Anette Louise Bell, fengselsbetjenter/avløsere Ray Jacobsen, Ken Werner Engelsvoll, Frode Lind, Jan Johnsen og Gro Beate H. Stangeland, førstekonsulent/sosialkonsulent Henriette Braut Brunes

Stavanger fengsel

verksbetjent, vikar, Roger Rosså Ramsvik

KRIMINALOMSORGENS REPRESENTANTER I GEORGIA

På oppdrag fra Det Norske Utenriksdepartement og Justisdepartementet er vi i dag en gruppe på fem personer i Georgia tilknyttet et bilateralt samarbeid mellom georgiske og norske myndigheter. Vi er rekruttert fra beredsskapsgruppen Strykebrønnen som på kort varsel skal kunne delta i internasjonale oppdrag innenfor hele justissektoren.

Av Morten Aksdal, på oppdrag for Styrkebrønnen i Georgia, førstebetjent ved Bergen fengsel

NORLAG: Norwegian Mission of Rule of Law Advisers to Georgia.

For tiden er det to politijurister, en polititjenestemann og to representanter fra kriminalomsorgen ved feltkontoret i Georgia.

Undertegnede som til daglig har sitt virke som førstebetjent ved Bergen fengsel og Heidi Bottolfs fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning er kriminalomsorgens representanter i kontoret som går under navnet Norwegian Mission of Rule of Law Advisers to Georgia (NORLAG). Dessuten har vi knyttet til oss fire dyktige, georgiske medarbeidere. En sjåfør og «handy man», to sekretærer som også benyttes som tolker og en juridisk rådgiver og tolk.

Kontoret ligger sentralt til i en eldre bygning i Tbilisi. Egentlig tidligere en leilighet som er møblert for vårt formål.

Mandatet til NORLAG er å bistå georgiske myndigheter med å reformere hele strafferettskjeden med hovedfokus på å fremme menneskerettigheter på våre respektive fagfelt.

Styrkebrønn har hele tiden hatt fokus på kjedetenkning, at politi, påtale, domstol og fengsel henger sammen og er avhengig av samarbeid og logistikk. Derfor den brede sammensetningen av norsk personell i Georgia. NORLAGs oppgave var i første omgang rettet inn mot påtale og domstol, men er senere styrket med representanter fra politi og kriminalomsorgen.

Vi føler vi har blitt godt mottatt av våre samarbeidsparter i justissek-

toren. Det er en stor vilje til å reformere straffesaksjeden. Ikke alt er like bra eller går særlig fort, men så lenge viljen er der, skjer det også fremskritt. Vår tilstedeværelse og kompetanse vil forhåpentligvis være med på å influere til en bedre situasjon for alle involverte parter. Det være seg ansatte i fengslene og fengslete personer.

Situasjonen i de georgiske fengslene

Georgia sliter som mange andre land med overbefolkning i fengslene. Pr i dag er det 11500 innsatte på dom og varetekt. Det har vært en kraftig økning av fangetallet siden desember 2005. Situasjonen fører til uholdbare forhold for de innsatte. Det er ikke nok senger, noe som gjør at innsatte sover på skift. Det er dårlige sanitære forhold i de fleste anstaltene. Sysselsetting og aktivitet i varetektsfengslene finnes ikke.

Dette på grunn av at lovgivningen ikke gir tillatelse til det. Passivitet er dominerende, noe som vi påpeker som svært negativt og skadelig for varetektsinnsatte. Resultatet av overbefolkning og generelt dårlige fengselsforhold har resultert i fangeopprør. Siste gang så sent som natt til mandag 27.03.06, da det oppsto opptøyer i fengsel No.5 i Tbilisi. Det ble satt brann på en del av cellene og innsatte brøt seg ut av cellene.

Spesialstyrker fra Justisdepartementet og Innenriksdepartementet slo ned opprøret som førte til at syv innsatte ble drept og 22 personer skadet. Det var tillopp til spredning av uro også til andre fengsler i Georgia. Vi følger utviklingen nøye, men antar dessverre at liknende episoder kan oppstå igjen. Særlig med tanke på den trykkende varmen til sommeren. Vi er

forsiktige med å kritisere myndighetene offisielt, da vårt mandat ikke inkluderer monitoring, men er rettet inn mot kompetanseheving gjennom opplæring og kurs.

Vi har et nært og godt samarbeid med andre organisasjoner, både NGO'er (Non governmental organizations) og statlige organisasjoner som driver bilateralt/multilateralt samarbeid. Det kan bla nevnes EU, OSSE, FN, Røde kors, Penal Reform International, SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency) som står for utviklingen av den georgiske fengselsskolen. Vi prøver hele tiden å informere om vårt arbeid til andre organisasjoner for å unngå overlapping av innsats. Det er viktig å følge med hva andre driver med, for det er mange aktører som jobber inn mot myndighetene,

men ikke mange har fokus på fengselsanstaltene. Her er nok arbeid for Styrkebrønn og NORLAG i lang tid fremover.

PROSJEKTARBEID FOR Å FREMME REFORMER

Innenfor de enkelte fagfeltene og på tvers av disse har NORLAG etablert en rekke prosjekter. Innenfor kriminalomsorgssiden er det satt igang fire prosjekter; et prosjekt som skal fremme frivillige organisasjoners engasjement i forhold til kriminalomsorgen; en varetektsmanual for betjenter; et opplæringsopplegg for betjenter og et sysselsettingsprosjekt i samarbeid med Aetat.

NGO prosjekt for reformer av kriminalomsorgen

Sammen med organisasjonen Penal Reform International (PRI) har NORLAG utlyst en landsom-

Morten Aksdal sammen med Deputy Governor utenfor Zugdidi fengsel.

fattende konkurranse for frivillige organisasjoner om små stipend for å sette i gang prosjekter opp mot kriminalomsorgen. Formålet er å øke antallet frivillige organisasjoner som jobber i forhold til fengselsvesenet og fromsorgen. Søknadsfristen er satt til 1.mai. Innen medio mai vil en komité bestående av PRI, NORLAG og det georgiske Justisdepartementet beslutte hvilke av organisasjonene som skal motta de i alt 9 stipendene på USD 4000 hver. Prioriterte innsatsområder er aktiviteter og utdanning for innsatte; helseinformasjon (inkl. spørsmål i tilknytning til rus avhengighet, HIV/AIDS); kontakt med familie og utenomverdenen; botrening; forvaltningssamarbeid og generelt prosjekter i regionene, i særdeleshet Vest-Georgia.

Varetekstmanual for fengselsbetjenter

Formålet med prosjektet er å produsere en manual som setter fokus på betjentens daglige arbeid i varetekten. Manualen skal gi praktiske råd om hvordan arbeidet kan gjennomføres i samsvar med internasjonale standarder og menneskerettigheter. Heidi Bottolfs og Morten Aksdal møter med redaksjons-

panelet jevnlig og gir fortløpende innspill under prosessen. Arbeidet i forfatterutvalget utvikler seg positivt.

Opplæring for fengselspersonell i vestgeorgiske fengsler

Formålet med dette prosjektet er å bistå Georgiske myndigheter i opplæring av personell ved de vestgeorgiske varetektsfengslene i Batumi Nr. 3 og Zugdidi Nr. 4. Pr i dag er det ikke noe organisert opplæring for fengselspersonell. Opplæringspakken er utviklet av georgiske myndigheter i samarbeid med bla OSSE, EU og SIDA. Norlag står nå for finansiering av prosjektet og gir veiledning og råd for videreutvikling av konseptet. Vi er så langt ferdig med opplæring for personalet i Zugdidi fengsel for 87 ansatte. En foreløpig evalueringsrapport med forslag til justeringer er fremmet til lederen for The Penitentiary and Probation Training Center. Denne vil danne utgangspunkt for videre opplæring i Batumi i mai. Noen justeringer blir gjort i forhold til neste undervisningsrunde i Batumi i mai. Det er tenkt at konseptet kan bli en del av utdanningspakken for fengselsansatte når fengselsakademiet deres er opprettet.

Justisdepartementet flagger opplæringen svært høyt utad, og vi blir hele tiden utfordret på videre finansiering av opplæring i andre fengsler. Vi har ingen planer om å imøtekomme ønsket. En del av tanken bak, var at videreføring skulle overtas av myndighetene selv.

For å dyktiggjøre staben som driver opplæring av fengselspersonell i Batumi og Zugdidi, har vi i i samarbeid med polititjenestemann Ann-Kristin Kvilekval lagt til rette for et dagskurs i pedagogikk av praksisorienterte fag. Vår erfaring er at metodene som brukes er en tanke gammeldags.

Syssestettingstiltak for innsatte i samarbeid med norsk A-etat

Formålet med prosjektet er å etablere et forvaltningssamarbeid mellom den georgiske syssestettingstjenesten og fengselsvesenet i Georgia. Det tatt initiativ til en sentral avtale mellom NORLAG, norsk A-etat, det georgiske Justisdepartementet og det georgiske Helse-, sosial og arbeidsdepartementet. Etter planen skal avtalen signeres i slutten av april og beskriver hvordan de ulike partene skal

bidra for å bedre syssestettingen og løslatelsesarbeidet i georgiske fengsler. I tillegg skal det i løpet av 2006 forhåpentligvis settes i gang tre pilotprosjekt som kan bidra til å vise hvordan et slikt samarbeid kan finne sted i praksis. Det skal lages et skomakerverksted i Kutaisi fengsel hvor lokale syssestettingsmyndigheter holder undervisning. Videre skal det skal etableres et drivhus i fengslet i Geguti for dyrking av grønnsaker og eventuell blomsterproduksjon; og det skal settes opp en enkel frisørsalong i kvinnefengslet hvor norsk Aetat betaler en lærer ut året.

Tar vare på sosialt samvær

Det er travle dager for teamet her nede. Arbeidstiden styres av oppgaver og møtevirksomhet. Vi kompenserer for arbeidsbelastninger og hjemlengsel ved å ha det sosialt sammen. De fleste kveldene spiser vi sammen, hjemme hos en av oss eller på restaurant. For oss har det vært av stor betydning at teamet tar vare på hverandre. Vi har fått god kontakt med ansatte i Den Norske Flyktningehjelpen NRC, som har kontor i samme bygget som oss. Fritiden bruker vi på trening i et lite treningsstudio på hotell Marriott. Vi drar på noen turer

Heidi Bottolf sammen med en av elevene og Mediko som underviste i Zugdidi. Bilde er tatt i et av klasserommene.

Fra venstre: Morten Aksdal sammen med Koba Glonti, dir. for Penitentiary and Probation Service, Dep. minister of Justice, Givi Miknadze, dir. for Zugdidi fengsel og noen av underviserne i forbindelse med utlevering av diplom etter endt opplæring for personalet i Zugdidi.

Tema: Styrkebrønn

sammen rundt i Georgia. Vinteren har vært krydret med noen fantastiske alpinturer. Forholdene for det har vært optimale med to flotte ski-sentre. Kulturelle opplevelser som konserter, museer, markeder og byvandring kan vi nærmest velge å vrake i. Vi føler oss faktisk ganske privilegerte som får muligheten til å oppleve kulturen i Georgia på nært hold. Landet er vakkert og folket gjestfrie. Maten er god og rimelig. Klimaet her er ikke så ulikt det norske, men vinteren er kortere. Nå i april har vi hatt sommer-temperaturer og dager med 6-7 grader. Natten er ennå kjølig, men varmen kommer nok sigende etter hvert. Varmen kan for noen

NORLAG på vei til vestkysten for fengselsbesøk. Bildet er tatt 22.januar 06. Vi fikk til slutt bilen utstyrt med vinterdekk. Vinteren ble en kald opplevelse på mange måter.

bli ubehagelig i juli og august med temperaturer over 40 grader. Vi håper alle kollegaer og lesere av

fagbladet får en fin vår og sommer. Skulle noen av dere ta turen til Kaukasus og Georgia, så er vi glad

Fra studieturen til Norge hvor vi besøkte Oslo fengsel. Forfatterne av den norske manualen, Vegard Karlsen og Trond Danielsen, informerte om utviklingen av manualen som inspirasjon til forfatterne av den georgiske manualen.

for å få besøk. Beste hilsener fra Heidi Bottolfs og Morten Aksdal. ●

26

Deltakerne til beredskaps-

gruppen **Styrkebrønn** ble plukket ut på slutten av 2003. De ti fra kriminalomsorgen som ble valgt ut til den 28 personers store gruppen, fikk felles forberedende opplæring sammen med dommere, statsadvokater, politijurister. De var den gang spente på om de ville bli brukt i oppdrag. Fem fra kriminalomsorgen er eller har vært ute:

Bosnia

Fengselsleder Hans Inge Jørstad, Ålesund fengsel har vært på oppdrag i Sarajevo i forbindelse med oppbygging og drift av krigsforbryterfengslet, fra 1.12.04. Hans opphold er forlenget til 30.06.06.

Bosnia

Fengselsførstebetjent Roger Bjørgvik, Ringerike fengsel, har bistått i planlegging av nytt høy-

sikkerhetsfengsel i Bosnia og Herzegovina fra 01.07.05 til 12.12.05.

Georgia

Her pågår et bilateralt prosjekt, hvor de norske deltakerne bistår med reform av varetektsinstituttet. Rådgiver Heidi Bottolfs, KSF, tiltarådte sitt oppdrag 01.07.05 og skal avslutte 9.07.06. Fengselsførstebetjent Morten

Aksdal, Bergen fengsel, tiltrådte 1.01.06 og skal være der ut året.

Armenia - ferdigstilt oppdrag

Fengselsinspektør Lisbeth Sollied, Bredtveit fengsel, var på oppdrag her fra 01.07.05 til 31.08.05. Arbeidet besto i å kartlegge fengselsforholdene for armenske myndigheter. ●

Fint besøk fra Russland

Av seniorrådgiver Erik Sæheim, Kriminalomsorgsavdelingen

Siste uke av mars var Russlands uke. Regjeringen hadde besøk av en meget stor russisk delegasjon ledet av statsminister Fradkov. Samarbeid knyttet til olje- og gassutvinning var utvilsomt det dominerende samtaletema. Et besøk på Norsk Hydros nye anlegg i Aukra kommune inngikk i besøket.

Fradkovs besøk er vel kjent fra media. Mindre kjent er det nok at vi i den samme uken også hadde besøk av den russiske justisministeren, Yuri Tsjaika. Under dette besøket ble det avholdt møter på

politisk nivå. Justisminister Knut Storberget og hans russiske kollega Yuri Tsjaika undertegnet også en generell samarbeidsavtale. Besøk på Ringerike fengsel og på Bastøy fengsel inngikk også i programmet.

Det er korrespondentens oppfatning at begge parter fant besøket meget nyttig. Storberget har allerede mottatt invitasjon til å foreta et gjenbesøk i Russland. Dette vil sannsynligvis bli gjennomført til høsten. Som en oppfølging av samarbeidsavtalen vil det bli utarbeidet handlingsplaner for samarbeidet i 2007 og 2008. Arbeidet

med disse spørsmål vil starte opp i sommer. Handlingsplanene må selvsagt koordineres med de forpliktelser vi allerede har påtatt oss gjennom Europarådet.

Utbyttet av politiske besøk på dette nivå er ikke bare avhengig den rent faglige dialog. Den sosiale dimensjon er viktig. Storberget og hans russiske kollega fant åpenbart «tonen». En liten episode tør nevnes: Storberget røpet at han i sin ungdom reiste med den transsibirske jernbane sammen med den som nå er hans kone. Han syntes det var en stor opplevelse, men ga uttrykk for at han angret på at han

ikke tok seg tid til å gå ned til bredden av den store innsjøen, Baikal. Få dager etter Tsjaikas besøk fikk Storberget tilsendt en flaske med vann fra Baikal. Etter sigende tar vår justisminister en daglig slurk av dette russiske vann. ●

Justisministerne Yuri Tsjaika og Knut Storberget

Evaluering av Brobyggerprosjektet

– Arbeidet overfor unge domfelte menn med somalisk og pakistansk bakgrunn

Av seniorrådgiver Torunn Højdahl, Kriminalomsorgens utdanningssenter

Samarbeidsrapport 2006 NIBR/KRUS

Brobyggerprosjektet ved Primærmedisinsk verksted var et 3-årig prosjekt rettet mot unge domfelte menn med somalisk og pakistansk bakgrunn. Formålet var å prøve ut virkemidler for å styrke den straffedømtes evne til mestring av egen livssituasjon, og å bygge og utvikle sosiale bånd mellom livet innenfor og livet utenfor fengselsmurene. Rapporten som er i to deler, beskriver og vurderer gjennomføringen av prosjektet. NIBRs del av rapporten er rettet mot de organisatoriske sidene ved gjennomføringen, inkludert ulike former for pårørende- og nettverksarbeid. KRUS' del tar for seg kriminalomsorgserfaringen blant 20 unge domfelte menn - gjennomsnittsalder 21 år - med somalisk og pakistansk bakgrunn. Evalueringen har vurdert ulike virkemidler som har vært brukt i arbeidet med å styrke domfeltes

evne til mestring, blant annet LOS-samtaler og andre typer samtaleteknikker, samt Transformativ Justice.

Tilbakeføringsgaranti

Statssekretær Anne Rygh Pedersen vektla blant annet i sin åpningstale på NIBR i april at regjeringen ønsker å innføre en tilbakeføringsgaranti, (se Aktuelt for kriminalomsorgen 1-2006). Målet er at alle innsatte ved løslatelse skal ha et apparat rundt seg, et tilbud som vil gi dem noe fast å komme ut til - en jobb, en utdanning, en bolig. Tett oppfølging er nødvendig for å få det til, i tillegg til de virkemidlene som skal til for å tilrettelegge et tilfredsstillende alternativ for den enkelte. Samarbeid med andre, på tvers av sektorer og profesjoner, er avgjørende elementer for en helhetlig og aktiv kriminalpolitikk. Hun fremhevet Brobyggerprosjektet som et tiltak som nettopp har sett dette: behovet for tette kontakter og nære bånd. Både formelle og uformelle nettverket kan hjelpe folk til et liv uten kriminalitet.

Evalueringen av prosjektet

Forsker Nora Gotaas redegjorde for prosjektets hovedmålsetting - å sette problematikken rundt sosial rehabilitering av straffedømte på dagsorden. Videre å styrke den straffedømtes evne til mestring av egen livssituasjon, og å bygge "sosial kapital", dvs. å legge til rette for gjensidig forpliktende møter mellom mennesker i nærmiljøet for å bygge og utvikle sosiale bånd. Hun fortalte om arbeidsgruppene som har vært arrangert av Primærmedisinsk Verksted (PMV). Gotaas beskrev prosjektet som nyskapende, ambisiøst og at prosjektet har bidratt med kontekstkunnskap.

Seniorrådgiver Torunn Højdahl presenterte prosjektets to målgrupper blant de domfelte: 8 unge norske statsborgere med en gjennomsnittsalder på 23 år. De har sine innvandrede pakistansk-fødte foreldre i Norge. Den andre gruppen er 12 unge menn av somalisk opprinnelse. 8 er somaliske statsborgere, 4 har utvisningsvedtak og gjennomsnittsalder er 21

år. De har flyktningbakgrunn. Alle er dømt for flere enn ett forhold: Hovedforholdene i deres dommer er: 1 bedrageri, 2 tyveri, 3 drap/drapsforsøk, 3 voldtekt, 3 narkotika, 8 ran. Alle har vært innsatt Oslo fengsel og i til sammen 24 ulike fengsler. Samlede kostnader til fengseloppholdene er beregnet til 25 millioner kroner.

Højdahl vektla at prosjektledelse og -medarbeidere har fulgt domfelte gjennom kriminalomsorgssystemet uavhengig av soningssted. De har forsøkt å være en bro i prosessen mellom fengsling og løslatelse. Dette arbeidet er det vesentlig å følge opp videre.

Rapporten kan bestilles hos NIBR og koster kr. 250.- ●

Per 22. mai var det 3 253 innsatte i norske fengsler. 18 prosent var utenlandske statsborgere - fra 75 forskjellige land. De fleste var fra Irak (58), Polen (47), Litauen (47), Somalia (38), 15 er registrert fra Pakistan. Hver femte innsatt fra Irak er fengslet på grunn av voldtekt eller narkotika.

Panelet, fra venstre: Assisterende direktør Jan Erik Sandli, Region øst, fungerende leder ved Nasjonalt kompetanseenhet for minoritetshelse NAKMI Arild Aambø, seniorrådgiver Torunn Højdahl, KRUS, prosjektmedarbeider Kubra Ifza, Brobyggerprosjektet, og prosjektmedarbeider Saleh Syed Mohammad, Brobyggerprosjektet og forsker Nora Gotaas.

Det moderne samfunn og menneskets privatliv

Glimt fra: Ethos - Justisdepartementets etikk-konferanse

Trenger vi et privatliv: ideen om det private sett fra ulike innfallsvinkler.

Hvilke utfordringer står vi overfor: teknologiens og overvåkingens betydning for privatlivet i det moderne samfunn. Og for det tredje - trenger Grunnloven en egen bestemmelse som verner privatlivet?

- I dag lytter Justisdepartementet, sa justisminister Knut Storberget på denne nest siste dagen i mai og understreket at han så frem til å høre innspillene samtidig som han i sin innledning ga eksempler på pressens store interesse for ham og familien, og ikke som forventet om de lange linjer i kriminalpolitikken. Noen av dagens innledere tok imidlertid fatt i de lange linjer og tok utgangspunkt i de gamle egyptere, de gamle grekere og de gamle romere – noe avhengig av faglig og idémessig forankring, mens andre pekte på en rask teknisk utvikling i våre tider hvor 12 år kan representere utviklingen fra start til avleggs.

De ca 160 deltakerne fikk oppleve faglige bidrag fra professorene emeritus Francis Sejersted og Carsten Smith, professorene Jon Bing og Arne Johan Vetlesen, tidligere politikere som Kristin Clemet og Paul Chaffey og forskere som Iver Neumann, Heidi Mork Lomell, Inger-Anne Ravlum og Marika Lüders og avdelingsleder for Institutt for menneskerettigheter i København Birgitte Kofod Olsen – foruten Georg Apenes og Guro Slettemark fra Datatilsynet. Jeg fant enkelte tilhørere som syntes dette ble i overkant akademisk og hadde

ventet seg en annen innfallsvinkel. Samtalene i pausene mellom deltakere som kom fra ulike tilsyn, institutter, organisasjoner, private firmaer og grupperinger var en nyttig del av denne sammenkomsten.

Seiersted har alt som leder av ytringsfrihetskommisjonen av 1999 foreslått en egen paragraf i Grunnloven om privatlivets fred. Han viste samtidig til at grenser kontinuerlig bør reforhandles. Dessuten trakk han frem, kanskje fordi professor Cathrine Holst ikke kunne komme, boken til Virginia Woolf (1882-1941): Et eget rom (A Room of one's Own). Som konferansetilhører tillater jeg meg varmt å anbefale denne sammen med hennes «Til fyret» (To the Lighthouse).

De ulike politiske aspekter innen ideen om privatliv kom frem i kommentarer fra Neuman og Vetlesen med borgerskap, staten som overvåker, demokratiutvikling og markedskrefter, arbeidsgivers kontroll av arbeidstaker, selvsponering, medier og deres profitt – hva hører hjemme i det offentlige rom - som noen stikkord.

Blogging og chatting var tema for

Lüders innlegg. Hun konkluderte med at den digitale arene er en integrert del av unge menneskers sosiale liv og derfor er forbud og strenge regler og restriksjoner ikke veien å gå. De unge har kontroll før de publiserer og frykter ikke det kan brukes i en annen sammenheng.

Under emnet privatliv under angrep – om overvåking, teknologi og privatliv pekte Jon Bing på dobbelheten i ordet overvåking - fra etterretning til omsorg. Han viste til tre typer spor: fra telekommunikasjon, betalingsformidling og adgangskontroll. – Teknologien blir triviell, den er over alt, hva da med retten til å ferdes og handle anonymt i samfunnet, spurte han. Kriminologen Lomell, med doktoravhandling om videoovervåking, var en blant flere som tok opp varetekt foruten sikring og forvaring, kontrollen over privatlivet og konsekvenser ved å bli frasortert, mulighet til å få jobb i fremtiden, i sin kommentar.

Under emnet om hvorvidt Grunnloven bør verne privatlivet mente Ragna Aarli at grunnloven bør verne privatlivet. Dette er Grunnlovfestet i de fleste land vi gjerne sammenlikner oss med.

Smith fremhevet i sin kommentar at Grunnloven bør vise nasjonens verdigrunnlag og gi vern mot skiftende tider og politiske stemninger. Hvilket statlig intervensjonsnivå ønsker vi, spurte han. Clemet var søkende i spørsmålet om Grunnlovsending. Hun snakket om at hensikten heller ikke alltid middelet, holdninger er på reise, saker trives på spissen. En av hennes spisser var: Velferdsstatslogikken: det som er galt skal repareres. I debatten ba hun og professor Aslak Syse, menig tilhører denne gang, om at JD også hørte på motargumentene som ikke var så godt representert denne dagen. Syse trakk frem underkjente problemer som personer underlagt psykisk helsevern og minnet slik om sentrale spørsmål det er lett å forbigå.

Dette var den fjerde av Justisdepartementets årlige etikk-konferanser. Tidligere har temaene vært advokatroller og advokatetik, økonomisk kriminalitet og mange er på sporet – bryr du deg? Målgruppen for konferansene er aktører i samfunnsdebatten og i justis- og politisektoren – samt andre som er opptatt av rammer og vilkår for god samfunnsutvikling. ●

Ragna Aarli, Cristin Clemet, Carsten Smith, Paul Chaffey og Birgitte Kofod Olsen, ordstyrer Aslak Bonde, Datatilsynets Guro Slettemark lytter fra salen. Tekst og foto: Seniorrådgiver Grethe Rødskog Fodstad, KSF

Langsiktig og målrettet personalpolitikk

Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt ble kåret til månedens IA virksomhet i Akershus i mars. Fengselet fikk IA-prisen for:

- målrettet arbeid med inkluderende arbeidsliv (IA) i ledelsen
- godt samarbeid mellom ledelse, tillitsvalgte og ansatte
- å ha arbeidet systematisk og godt med reduksjon av sykefraværet
- god tilrettelegging av arbeidsforholdene for de ansatte
- å legge stor vekt på sikkerhetsspørsmål og opplæring

Det er NHO og LO i Oslo og Akershus som sammen med Trygdeetatens Arbeidslivssenter i Akershus kårer månedens IA-bedrift. 743 virksomheter med til ca. 140 000

ansatte i Akershus har tegnet IA-avtale. Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt undertegnet IA-avtale i desember 2002 og har arbeidet langsiktig og målrettet med sin personalpolitikk. Ideene bak et inkluderende arbeidsliv er godt forankret både i ledergruppen og blant de tillitsvalgte, skriver Trygdeetatens Arbeidslivssenter i forbindelse med kåringen og fortsetter:

- Et av flere særtrekk ved virksomheten er at den har mange ansatte som pendler langt og som derfor fra tid til annen trenger tilrettelegging. Arbeidsmiljøet i fengselet er nå slik at det ikke lenger er vanskelig å be om justering av turnus. I tillegg gjennomfører fengselet omfattende tilrettelegginger for syke arbeidstakere slik at de kan vende tilbake til arbeid.

Det legges stor vekt på sikkerhetsspørsmål og opplæring. Vaktlagene settes sammen slik at de skal kunne takle de situasjonene som måtte oppstå. Dersom hendelser inntrer gjennomføres alltid systematiske debriefinger. Det er etablert kollegastøtteordninger som både er godt kjent og vel anvendt. Arbeidsmiljøet blant kollegene rapporteres å være meget bra. Mange ansatte har arbeidet lenge ved fengselet.

Anerkjennelse

- Vi betrakter dette som en anerkjennelse av den innsatsen som gjøres i alle ledd for å skape et best mulig arbeidsmiljø ved anstalten. Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt har de siste årene vært gjennom store forandringer, der både omfattende organisasjonsendringer og om-

byggingsarbeider har inngått. Likevel har de tilsatte holdt humøret oppe. Sykefraværet har ikke gått opp, men ned, og vi tolker dette som at de tilsatte synes de har en faglig interessant og utviklende arbeidsplass. Mange har bidratt til dette, og vi ser tildelingen av diplommet som en bekreftelse på at vi går i riktig retning. Samtidig inspirerer det oss til å arbeide videre for å bevare det som er oppnådd og forbedre oss ytterligere der dette er mulig. Det stilles store og spesielle krav til arbeidsmiljøet i et fengsel for at det skal kunne fylle viktige samfunnsoppgaver. Vi ønsker å yte vårt for å kunne oppnå dette, sier Vidar Elvsaa, rådgiver i staben ved Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt, til Trygdeetatens Arbeidslivssenter. ●

Sykkelgruppa ved Hassel fengsel et skritt nærmere målet, sykkelrittet Trondheim – Oslo!

I februar i år kom det et forslag fra et par innsatte til fritidsleder *Petter Berggren* om å sykle Trondheim – Oslo, bedre kjent som *Den Store Styrkeprøven*. Som fritidsleder har Petter fått mange gode forslag opp gjennom årene som det har vært vanskelig å realisere på grunn av stramme budsjetter og dårlig økonomi. De innsatte gav seg ikke, og fikk klar-signal både fra Petter og ledelsen om å jobbe videre med saken.

Det ble tatt kontakt med *Wayback*, en forening for fanger, drevet av fanger. Kontaktpersonen her var *Erik*. Han fikk seg forelagt ideen om en sykkelgruppe bestående av seks innsatte fra Hassel fengsel som hadde som mål å sykle Trondheim – Oslo. Erik og *Wayback* tente øyeblikkelig på ideen, og et nært samarbeid mellom Hassel fengsel og *Wayback* ble inngått. *Wayback* påtok seg å skaffe til veie finansieringen av 6 nye landeveis sykler samt diverse utstyr. Avtalen var/er at syklene skal oppbevares og holdes i stand av Hassel fengsel, mens *Wayback* står som eiere av dem. Det tok ikke mange ukene før Erik og *Wayback* hadde finansieringen i boks, og kr. 50 000.- tilfalt prosjektet.

Sykler ble bestilt gjennom *Sykelbua* i *Hokksund* og dets eier *Bjørn Kirsch*, til innkjøpspriser. Sykkelgruppa inngikk en avtale og treningskontrakt med fengslet og fritidsleder Petter, som gikk ut på forholdsvis store doser trening i månedene frem til *Den Store Styrkeprøven*, der startskuddet går den 24.juni. Det var knappe fire måneder til rådighet for å bygge opp deltakerne som tidligere var slitne og tunge narkomane. Alderen i gruppa er fra 21 til 50 år. Det ble lagt inn flere tester for å se om viljen og lysten til gjennomføre et slikt prosjekt var til stede. En av

testene var at de seks i sykkelgruppa måtte gå fem mil på ski en søndag i mars. Den siste kom i mål etter seks timer, men alle gjennomførte.

Permisjoner etc. måtte prioriteres og planlegges i forhold til treningsdagene i sykkelgruppa, noe som blant annet gjorde at alle i gruppa fikk kortet inn på skipermen sin, fordi første påskedag skulle test nr. to avvikles – 7,5 mil på sykkel, eller tre runder rundt Bingen. En av deltakerne hadde syklet totalt 3,5 mil på de siste 35 årene, og et par av de andre hadde ikke sittet på en sykkel på flere år, så resultatet etter denne testen var nedslående for Petter. Men han gav alle i gruppa en ny sjanse uka etter, og denne gangen fullførte alle, selv om de to siste kom i mål lenge etter mørkets frembrudd.

Mange, både innsatte og ansatte, stilte seg skeptiske til sykkelgruppa i starten, men det tok ikke lang tid før gruppa hadde nærmest full støtte fra alle hold. Initiativet og prosjektet i seg selv har ført til stor entusiasme blant både innsatte og ansatte, og uten at det skal trekkes klare konklusjoner, så må det nevnes at det i første halvår ble avlagt 248 urinprøver og over 340 alkotester ved Hassel fengsel, og ikke en eneste en har vist seg å være positiv. Det er ny rekord!

Deltakerne i sykkelgruppa har hver uke forpliktet seg til å levere treningsskjemaer til Petter som angir hvor mange timer som er nedlagt i trening og hva treningen har bestått av.

Den neste store testen for gruppa var triathlon-konkurransen *Villmannen* på *Beitostølen* som gikk av stabelen 29. april. Hassel deltok med seks innsatte og tre ansatte. Det ble først gått én mil på ski, deretter var det tre mil på

terrensykkel før det hele ble avsluttet med én mil løping. Alle gjennomførte med glans. Selv om arrangøren var i ferd med å ta ned målseglet da *Alusj* og *Jon* kom i mål, så var alle meget godt fornøyde. Uka deretter var det *Sentrumsløpet* i Oslo, og Hassel stilte igjen med fullt lag, som alle kom inn under timen. Igjen en flott prestasjon.

Siste uka i mai var det *Vestfold Rundt* som sto for tur. Et par dager i forveien hadde vi fått de nye landeveis syklene, og utstyret var det ingenting å si på. I totalpakken fra *Wayback* lå det penger til diverse utstyr som hjelmer, sykkelbukser, sykkelhansker og drikkeflasker som skulle tilfalle den enkelte deltaker til odel og eie, og gjennom *Sykelbua* i *Hokksund* og *Bjørn* fikk vi til en superavtale med blant annet firmaet *Trek*, som gav oss fullt *Discovery Channel* utstyr, noe som under *Telemarkskanalrittet* førte til at vi fra speakerens side ble omtalt som *Armstrong-laget* fra Hassel!

I regntungt vær stilte over 550 sykkelister til start i *Vestfold Rundt*, og fra Hassel var vi seks mann. Solen kom etter hvert frem og *Vestfold* fikk vist seg fra sin beste side. Sykkelgruppa imponerte alle med sine tider og sin gjennomføring. Vi hadde *Frode* i teten fra start til mål, og *Jon* avsluttet som vanlig blant de siste. Stemningen har vært like stor både i forkant og etterkant av de konkurransene vi har deltatt i, og sykkelgruppa har blitt lagt merke til både lokalt og regionalt som *gla'gutta* fra Hassel. Ryktene om sykkelgruppa og prosjektet har spredd seg raskt, og den 16. mai kunne *Eiker avis* presentere hele sykkelgruppa og prosjektet over hele første side og en hel side inni avisen. Omtalen var rosende og entydig positiv.

På slutten av artikkelen sto det at vi fremdeles manglet noen kroner til startkontingenten til Trondheim – Oslo. Allerede neste dag ringte *Norske Kvinners Sanitetsforening* og ønsket å bidra med kr. 2 000.-. Dagen etter fikk vi kr. 10 000.- fra *Sparebanken Øst i Hokksund*.

Det skal også nevnes at flere av kundene som har besøkt gartneriet på Hassel de siste ukene har

Klare til start på 5-mila!

Her er vi klare for Villmannen på Beitostølen

En av gutta skifter fra ski til sykkel

Fra et av de mange planleggingsmøtene på Hassel

ønsket å bidra med penger. Det at lokalsamfunnet og næringslivet så til de grader viser interesse er motiverende og gledelig, og vitner om stor tro både på sykkelgruppa og andre innsatte ved Hassel fengsel.

Siste testen før Den Store Strykeprøven var Telemarkskanalrittet den 3. juni. Løpet gikk på terrengsykkel over ti mil fra Dalen til Lunde. Hassel stilte med ni mann som alle kom til mål på svært gode tider, bortsett fra Frode som var så uheldig å punktere tidlig i løpet. Sykkelgruppa skal ut på nok et testløp til uka, denne gangen over 25 mil. Turen går da opp Eggedal, over til Nesbyen og Bromma, ned Hallingdal, Hønefoss og tilbake til Hassel. Etter den turen skulle vi være rimelig klare for Trondheim – Oslo.

Alle deltakerne i sykkelgruppa ønsker å rette en takk til ulike personer som har bidratt til å gjøre dette enestående prosjektet mulig, og hva er vel da mer naturlig enn å starte med fritidsleder Petter Berggren. Han trodde på ideen, og har gjennom sin iver og entusiasme ført oss dit vi er i dag. Betjent Pål Andresen har fulgt gruppa i tykt og tynt. Han har deltatt på alle delmål og vært en motivator og stilt opp for gruppa både i og utenfor arbeidstid. Så er det Wayback. Uten Erik og Wayback ville ikke sykkelgruppa eksistert i sin nåværende form. Vi håper at samarbeidet som Hassel har fått til med Wayback vil vare i mange år, og komme mange innsatte til gode i årene som kommer. Så har vi selvsagt Sykkelbua i Hokksund og Bjørn som vi må rette en stor takk til. Uten gunstige priser på både sykler og klær, og bistand for

øvrig, så hadde ikke sykkelgruppa kommet dit vi er i dag. Bjørn skal også være med oss over Dovre, men da i følgebilen. En takk også til firmaet Stormberg i Kristiansand som har gitt oss diverse klær som superundertøy etc.

Vi må også takke Sparebanken Øst i Hokksund og Norske Kvinners Sanitetsforening for økonomisk støtte, og ikke minst en stor takk til ledelsen ved Hassel fengsel og alle ansatte, som sammen eller hver for seg, har bidratt til å gjøre sykkelprosjektet mulig. Dette er god kriminalomsorg!

Takk til dere alle som støtter sykkelgruppa!
Vi hører igjen etter Trondheim – Oslo. ●

Hilsen fra oss innsatte i sykkelgruppa ved Hassel fengsel

Her med nye sykler og i Discovery Channel drakter foran Vestfold Rundt

Her er vi i Dalen før start Telemarkskanalrittet

Inger Louise Valle – Kriminalmeldingens mor

Inger Louise Valle, justisminister, Ap, de siste seks årene på 1970-tallet, huskes for sine prinsipielle og praktiske og til dels kontroversielle vurderinger rundt kriminalitetsbekjempelse og hva som kan være egnet som straffereaksjoner.

Av Grethe R. Fodstad, KSF

«Kriminalmeldingen – Stortingsmelding nr 104 (1977-78)» ble fremmet i statsråd en av de siste maidager i 1978 og hadde på forberedelsesstadiet ristet kraftig opp i samfunnsdebatten. Til å arbeide med meldingen hadde hun hentet inn høyesterettsadvokat Arne Haugestad som ekspedisjonssjef i det som nå heter Kriminalomsorgsavdelingen i Justisdepartementet, og leder av Fengselsstyret – det som i dag er utvidet og omformet til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

Den endelige meldingen viste seg å være langt fra så kontroversiell som de elementene som

lekket ut under forberedelsesfasen. Men et halvt års tid etter fremleggelsen kom det hun i memoarene «Dette står jeg for» beskriver som et massivt angrep fra politi, påtalemyndighet og grasrota mot forslagene og mot henne selv.

I et av minneordene om henne står: «Det at Frogner-piken Inger Louise Valle med sin opprinnelig sosiale, økonomiske og kulturelle bakgrunn skulle bli det politiske menneske hun ble, med den verdiforankringen hun fikk, fremsto for mange som noe av et paradoks». For de som kjente henne og hennes miljø fra skoleårene – hun var klassevenninne av min mor – var dette kanskje ikke fullt så uventet. De tok artium i 1940 ved Nissen pike-

skole. Disse jentene var alt under skoleårene bredt samfunnsengasjerte som en naturlig konsekvens av deres oppvekstmiljø og tiden – det var ikke bare det at de strikket finlandshetter i de fleste skoletimene til soldatene i Finlandskrigen, for eksempel ble en av jentenes far sentral ledsager for kongen i London under krigsårene og min morfar som var politilege og psykiater i Oslo, var opptatt av forholdene for innsatte og hvorfor noen ble kriminelle. Dessuten var arbeidet til verne lagene – senere frimsorgen – velkjent i nettopp dette miljøet.

Ved Inger Louise Valles død omtrent på dagen 28 år etter fremleggelsen av kriminalmel-

dingen, er svært mange av forslagene og prinsippene herfra en selvfølgelig del av vår kriminalpolitikk, men på enkelte områder har utviklingen gått i motsatt retning av forslagene i meldingen:

Hun foreslo blant annet å oppheve dødsstraffen, skape mer humane fengsler, opprette konfliktråd, innføre samfunnsstjeneste, nedsette en straffelovkommisjon, endre sikringsreglene, styrke frimsorgen, etablere et kriminalitetsforebyggende råd, få politiet ut i folks nærmiljø, øke støtten til ofrene, heve den kriminelle lavalder, redusere bruk av fengsel og nedsette minstestraffen. ●

«ET GODT ARBEIDSMILJØ - DU VET DET NÅR DU HAR DET!»

Dette sitatet fra en Ila-ansatt ble en del av de innledende ord da regiondirektør Ellinor Houm ønsket velkommen til Region østs første grunnopplæring i arbeidsmiljø, februar 2006.

Av rådgiver Marit Kohman,
Kriminalomsorgen region øst

Tanken med opplæringen er å gi et grunnlag for verneombud, AMU medlemmer og ledere for nettopp å skape det gode arbeidsmiljø. Bare ved en god integrering av personalarbeidet i arbeidet med straffegjennomføringen og et godt systematisk HMS-arbeid kan vi nå etatens mål og visjoner. I løpet av 2006 vil vi ha gitt et tilbud og gjennomført egen grunnopplæring for VO, AMU-medlemmer og ledere ved våre enheter.

Planleggingen

Hensikten med å utarbeide en egen grunnopplæring i arbeidsmiljø for våre enheter var å skreddersy opplæringen i forhold til kriminalomsorgens egne arbeidsmiljøutfordringer og samtidig gi generell opplæring i arbeidsmiljøarbeid. Både enhetsledere og RAMU har vært viktige aktører i planleggingsarbeidet.

Noen viktige utgangspunkter

Ideen om en egen grunnopplæring var hovedsakelig et ønske om skreddersøm. Samtidig måtte krav i lover, forskrifter og avtaler være ivarettatt. Ved planlegging av kurset tok vi utgangspunkt i rammeavtalen om opplæring i verne- og miljøarbeid i staten. Det var videre et mål at opplæringen skal etablere en felles plattform for arbeidsmiljøarbeidet i den enkelte enhet. For å få best mulig kvalitet i undervisningen, benyttet vi oss av ulike forelesere i forhold til de ulike tema. Vi la også vekt på å bruke personer som har en praktisk tilnærmingssåte og som har erfaring fra kriminalomsorgen eller har god kjennskap til vår etat.

Organisering og innhold i kurset

Kurset er delt opp i to «moduler» bestående av to dager. I tillegg skal det arrangeres en dags erfaringsamling ca 6-8 mnd etter at modul 2 er avsluttet. Det anses ideelt med ca en måneds tid mellom modul 1 og 2. Det gis en praktisk oppgave i tiden mellom de to modulene. Undervisningstiden er fastlagt til ca 32 timer og i tillegg skal det brukes en del tid på den praktiske oppgaven. Dette er det mulig å tilpasse noe. Modul 1 gir grunnleggende kunnskap om arbeidsmiljøarbeid og modul 2 setter fokus på de særlige arbeidsmiljøutfordringene vi har i kriminalomsorgen. Erfaringssamlingen vil bestå av en evaluering av kurset i forhold til erfaringer som er gjort etter kurset. Hvilke utfordringer har de møtt i HMS-arbeidet? Var kurset til hjelp i forhold til å møte disse utfordringene? Hvordan kan kurset bli bedre? I tillegg til denne erfarings- og evalueringsdelen vil vi også fokusere på et særlig tema som er ønsket av deltagerne.

Oslo kurset

Vi har i Region øst valgt å ha to parallelle kurs med ca 22-24 deltagere på hvert kurs. Vi arrangerer et kurs for Oslo fengsel og et kurs for de øvrige enheter. De to første kursdagene som er gjennomført for Oslo fengsel ga gode diskusjoner som var viktige for Oslo fengsel, men som kanskje ikke hadde vært like aktuelle for andre enheter. Dette er en løsning jeg vil anbefale til andre regioner som har en eller flere større enheter.

Evaluering og tilbakemelding

Region øst har ikke utført noen

formell evaluering av kurset så langt. Imidlertid har tilbakemeldingene i etterkant vært gode. Det har også vært stor utålmodighet blant verneombudene. Mange hadde gått noe lenge uten kurs og var ivrige etter å komme i gang. Dette ser vi på som en berettiget og sunn utålmodighet som viser vilje og ønske om å gjøre et godt arbeid som verneombud! For øvrig nevner deltakerne behov for at opplæringen er så konkret som mulig og understreker at de lærer mye av å høre om andres erfaringer og arbeid. Flere ønsker seg halvårslige og årlige «vedlikeholdskurs».

En slik plattform som dette kurset representerer, skaper en felles forståelse for våre arbeidsmiljøutfordringer og er med på å starte prosesser både i regionene som helhet og i enhetene. Vi opplevde at kurset skapte fornyet interesse og engasjement for arbeidsmiljøutfordringene. Vi tror også slike kurs er med på å skape godt samarbeidsgrunnlag i de enkelte enheter. Vi får også informasjon om hvor kunnskapen sitter og kan bli flinkere til å dele den med hverandre!

Jeg vil benytte anledningen til å takke alle de som bidro til opplæringen. Uten velvillighet, frivillighet og den dugnadsånd som ble vist, hadde dette blitt langt vanskeligere å gjennomføre. Og jeg vil gjerne gi nærmere informasjon om kurset, opplegget og innhold til de regioner som ønsker dette.

Noen bemerkninger til ettertanke

Grunnopplæringen i Region øst er et eksempel på arbeid utført av en region som i stor grad kan

tilpasses de andre regionene med langt mindre ressursbruk enn vi har benyttet. Ideelt sett burde planleggingen og gjennomføringen av grunnopplæringen vært i regi av KSF eller evt i formelt samarbeid mellom de 6 regioner. Undertegnede tror at vi vil kunne utnyttet ressursene bedre med et mer utstrakt og kanskje mer uttalt og formelt samarbeid mellom de 6 regioner. På personalområdet eksisterer i dag et uformelt samarbeid som i stor grad baserer seg på den enkeltes initiativ til invitere andre til samarbeid i konkrete saker/prosesser. I tillegg finnes et personalforum som møtes to ganger per år. Innenfor personalområdet er det mange oppgaver som kan løses en gang i stedet for slik som i dag-at de løses på 6 steder. Av og til trenger man selvfølgelig regionale/lokale varianter, men dette kan tilpasses.

I skrivende stund avslutter Arbeidstilsynet kampanjen «Trygg kriminalomsorg» i Region øst. I tillegg er tilsyn gjennomført i Region nordøst, Region nord og Region sør. Uten å foregripe begivenhetenes gang tror jeg at jeg trygt kan si at tilsynet vil resultere i pålegg. Og det er heller ikke usannsynlig at flere av regionene og enhetene vil ha noen av de samme utfordringene etter tilsynet. Her kan vi igjen en mulighet til å løfte HMS-arbeidet til nye høyder sammen! Etter å ha arbeidet med HMS-feltet i Region øst, ser jeg blant annet at det kan være behov for et felles databasert HMS-system. Det er imidlertid lite hensiktsmessig å gå til anskaffelse av eller utarbeide et slikt system i Region øst, når det aner meg at også andre regioner vil ha det samme behovet. Jeg håper at

det i etaten kan tas initiativ til å se på dette ved å kartlegge hva som evt finnes av slike systemer i de ulike regioner/enheter og om det er muligheter til å integrere et slikt system i datasystemer/programmer vi allerede har. Et slikt system vil gi enhetene et verktøy til å holde orden i eget hus.

I Region øst er vi opptatt av høy kvalitet i personalarbeidet. Det kan av og til være vanskelig å opprettholde den kvaliteten man ønsker. Dette skyldes ressurser i egen region, men også ressurssituasjonen i KSF. Vi må i etaten bli flinkere til å integrere personalarbeidet i arbeidet med straffegjennomføringen og utviklingen av denne. For tiden er det store planleggingsprosesser i gang i etaten med tanke på økning i soningsplasser samtidig som innholdet i straffegjennomføringsarbeidet er i stadig utvikling. Det skjer med andre ord stadige endringer i de ansattes arbeidsmiljø. Det er

derfor mer enn noen gang viktig at planmessig og strategisk personalarbeid blir gitt gode vekstvilkår!

Det er min oppfatning at man ved gjennomføring av SIK i mye større grad enn det som er gjort kunne fokusert på nettopp denne to-sidige tenkningen. Sikkerhet i kriminalomsorgen dreier seg i stor grad om «godt gammeldags HMS-arbeid og HMS-tenkning» uten at dette kommer så klart fram. SIK burde vært i mye større grad forankret i regionenes personal og administrasjonsseksjoner i den grad det er i dag.

Arbeidstilsynets tilsyn med 4 av kriminalomsorgens regioner vil svært trolig føre til at viktige tiltak må gjennomføres. Vi må bruke det som kommer ut av dette tilsynet til å lære, erfare og strekke oss videre mot våre mål og visjoner. Det er viktig å se personalarbeidet som en integrert del av kriminalomsorgsarbeidet. Personalarbeid er ikke et garnityr

som skal ligge på siden av tallerkenen, men en viktig ingrediens i en god gryterett! Uten friske ansatte som trives i arbeidet får vi ingen god straffegjennomføring. Så enkelt... og heller ikke så vanskelig hvis viljen og ressursene er

til stede i alle ledd!! Når Faget i Fokus arrangeres neste år håper jeg at viktigheten av at kriminalomsorgens ulike fagområder integreres og drar i samme retning, vil komme tydelig fram! Medarbeiderne er kriminalomsorgens viktigste ressurs og det må være synlig i det arbeidet vi gjør! ●

Tema i modul 1

- Innledning med formålet med kurset, organisering og prioriteringer, sammenhengen mellom etatens måloppnåelse og godt arbeidsmiljø
- Rammer og regelverk
- Aktører og roller i kriminalomsorgsarbeidet - Presentasjon av HVO/VO, AMU, RAMU, SAK og bedriftshelsetjenesten
- Systematisk HMS arbeid. Kartlegging, avviksbehandling, risikovurdering mv
- Arbeidsmiljøutfordringer i kriminalomsorgen
- Forberedelse til hjemmeoppgave

Tema i modul 2

- Oppsummering av modul 1
- Sykefraværsarbeid/IA-arbeid
- Vold mot ansatte
- Hygiene og smittevern
- Ergonomi
- Arbeid med psykososialt og organisatorisk arbeidsmiljø
- Arbeidsulykker og yrkesskader
- Arbeidsmiljøutfordringer i egen enhet/ Eks. fremlegging av HMS-arbeid utført ved en enhet.
- Oppsummering og avrundning

33

Krav og formelle rammer for grunnopplæringen

- Arbeidsmiljøloven § 6-5
- Forskrift om verneombud og arbeidsmiljøutvalg § 12
- Avtale av 28.april 1997 mellom Planleggings- og samordningsdepartementet (nå Fornyings- og administrasjonsdepartementet) på den ene siden og hovedsammenslutningene og Norsk Lærergag på den andre

I den nye arbeidsmiljøloven som trådte i kraft er det en ny bestemmelse om i § 3-5 om at arbeidsgiver skal gjennomgå opplæring i helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Det er så langt ikke gitt nærmere forskrifter om innholdet av denne bestemmelsen.

Ved utarbeidelse av opplæringen hadde vi følgende mål

Opplæringen skal være slik at deltagerne skal:

- Få generell kunnskap om arbeidsmiljøarbeid
- Få konkret kunnskap om kriminalomsorgens arbeidsmiljøutfordringer
- Kjenne til regelverket innenfor HMS-området og vite hvor man kan lete og hvordan man kan finne frem
- Få lyst til å forbedre arbeidsmiljøet i egen enhet
- Kunne diskutere arbeidsmiljø
- Kunne delta i oppbyggingen av et HMS-system og være med på å videreutvikle/forbedre slike systemer
- Kunne gå vernerunde
- Få eller forbedre sin handlingskompetanse innenfor HMS.

Kursmaterieil

- Permen «Grunnoplæring i arbeidsmiljø» utarbeidet i samarbeid mellom staten og arbeidsmiljøsektoret. Fåes ved henvendelse til Arbeidsmiljøforlaget tlf. 815 59 750.
- Kompendier med stoff fra Arbeidstilsynets internettider, trykdetatens egne internettider, Idébanken for sykefraværsarbeid og internettidene til Statens pensjonskasse mv
- Eget materieil fra foreleserne
- Kriminalomsorgens egne retningslinjer og informasjonshefter

Disse bidrar i undervisningen:

Ellinor Houm, Region øst: innledning, RAMU og SAK
Rune Trahaug, Region øst: Arbeidsmiljøutfordringer i kriminalomsorgen
Marit Kohmann, Region øst: Rammer og regelverk, sykefraværarbeid, arbeidsulykker og yrkesskader
Mette Salicath, HVO: Systematisk HMS-arbeid, Vold mot ansatte, Hygiene og smittevern, Rollen som HVO og VO
Yngve Hammerlin og Thomas Strand, KRUS: Vold mot ansatte
Arne Håkon Halvorsen, Oslo fengsel: Arbeid i RAMU og miljøgrupper
Klara Jenssen: Oslo fengsel: Sykefraværarbeid
Anne Noddeland, Arbeidstilsynet: Arbeid med psykososialt og organisatorisk arbeidsmiljø
Else Lill Fjerdingsby, Hjelp 24: Ergonomi
Trygve Lie, Hjelp 24: Om bedriftshelsetjenesten

Sammenheng mellom voldskriminalitet og rusmisbruk

VOLD – MED ELLER UTEN MENING

Nordisk samarbeidsråd for kriminologi (NSFK) arrangerte seminar på Island i mai for forskere og representanter fra de justispolitiske myndigheter. Seniorrådgiver Marit Wårum, Justisdepartementets Analyseenhhet og rådgiver Arnt Even Hustad, KRÅD, presenterer her kort noen tema fra forskerseminaret.

Voldsutviklingen

Professor Flemming Balvig, Danmark, viste til at politi-anmeldte tilfeller av vold har steget betydelig fra 1960-2005 samtidig som selvrapporteringsundersøkelser viser små eller ingen endringer 1980. Tallene han presenterte gjelder for danske forhold, men med klare paralleller for utviklingen i Norge. I kriminalstatistikken er det særlig vold med relativt lave strafferammer som har økt, mens mer alvorlig vold som legemsbeskadeligelse og drap ikke viser noen klar endring.

Balvig kom inn på flere mulige forklaringer på de nevnte utviklingstrekkene for voldskriminaliteten i Danmark. Han antok at det over tid har skjedd en større avstandtagen overfor fysiske overgrep og at det er en større andel av fysiske overgrep som oppfattes som vold. Det har også skjedd en økning i den systemtvang som anvendes overfor vold (overvåkning, straff). Hans egne undersøkelser bekrefter større tilbøyelighet til anmeldelse av vold i dag fra tidlige, blant annet basert på spørsmål om viljen til anmeldelse i offerundersøkelsene. *Se også det danske Justisministeriets nettsider www.jm.dk under Forskning og dokumentasjon.*

Kauko Aromaa understreket at vold generelt ikke er spesielt utbredt i Finland sammenlignet med andre land i Norden og at oppklaringsprosenten er relativt høy sammenlignet med blant annet Sverige. Vold med dødelig utgang er det relativt mye av i

Finland, dette gjelder både blant kvinner og menn, men det er store geografiske forskjeller med flest tilfeller i Nord-Finland. Dette er også landsdelen med lavest score på sosiale levekår og med de størst pessimisme for framtiden. De registrerte mishandlingslovbrudd er nesten fordoblet de senere årene. Nesten tre av fire gjerningsmenn er berusede. I to av tre situasjoner er offer eller både offer og gjerningsmann berusede. Rus øker både sannsynligheten for å begå og bli utsatt for vold og denne formen for rusatferd er også spesielt utbredt i det nordlige Finland.

Han nevnte også en del problemer med iverksettelse av handlingsplanen mot vold i Finland:

- Definisjonsspørsmålet: Er fokus i handlingsplanen egnet, også i forhold til de akutte «moralske panikker» som oppstår i framtida?
- Realismen: Problem i forhold til behov for sektorovergripende tiltak og samarbeid på tvers av sektorer.
- Opinionsdannelse: Forventninger, realistisk måloppnåelse.
- Integrasjon av handlingsplanen i løpende administrasjon/politikk på feltet.

Handlingsplanen mot vold skal evalueres og det er framlagt forslag om et nasjonalt organ for voldsarbeid.

Sven Granath, Sverige: Ungdom 15-17 år dømt for voldsforbrytelser med dødelig utgang 1981-2004. Utviklingstrekk, forbryter-

kategorier og straffefølgelse. Granath hadde gjennomgått 158 drapdommer i Sverige. I denne gruppen blir tre til fire personer drept hvert år. Drapene har over tid gjennomgått endringer i form av økt knivbruk mer rettet mot øvre kroppsdeler. I tillegg ser det ut til at en større andel av drapene er planlagt. Motivbildet er påfallende likeartet. Ekspressive motiver dominerer. Instrumentelle motiv, som ran, er mindre utbredt. Ca. 1/3 av drapsmennene har alvorlige mentale lidelser.

Nina Jon, Institutt for kriminologi, UiO, Norge: Jenter, vold og cowboymaskulinitet
Utgangspunktet for hennes doktorgradsavhandling er medieoppslag om jentegjenger og vold som bidrar til vår forestilling om at volden blant unge jenter er økende. Hvordan skal vi forstå kvinners voldsbruk? Hun gjorde bruk av ulike teorier i sin forklaring. Deltakelsesteorien: kvinner deltar mer i alle typer samfunnsaktiviteter. – Kjønnssrolleteorien: kvinners voldsbruk har andre forklaringer enn menns med bakgrunn i kjønnsrollemønsteret. – Utstøtelsesteori: Økt deltakelse skaper samtidig flere tapere på samme marked. Dette skaper økt marginalisering i arbeid, utdanning og i sosialt liv med dertil økt fare for bruk av vold. Hun tok utgangspunkt i en inndeling av jentetyper på ungdomsskolen: Jålejenta, gulljenta, spurvejenta (den snille) og villkatten (i opposisjon, men likevel feminin). Jon ville legge til guttejenta, sport-sjenta og cowboy-jenta. Den siste typen deltar i slåsskamper.

Hennes konklusjon er at en ikke bør lete etter et spesifikt feministisk forklaringsmønster for hvorfor jenter tyr til vold, forklaringene er de samme som for gutter. Det er de marginaliserte, utstøtte og fattige som slåss, ikke de som deltar i et bredt spekter av samfunnsaktiviteter.

Sammendrag finnes også på Norges forskningsråds nettsider. www.forskningsradet.no Velferdsprogrammet/Nyhetsbrev.

Mediedekningen

Kristin Skjorten, Institutt for samfunnsforskning, Norge: Avisers fremstilling av vold mot kvinner i nære relasjoner.

Hennes hovedproblemstilling er hvilke typer voldssaker som får bredest mediedekning og fører til debatt og hva dette sier om mangelen på debatt i andre saker? Hun gjennomgikk alle oppslag i VG og Aftenposten fire måneder våren 2002.

Fadime-drapet (far som drepte datter i Sverige) fikk flest oppslag i denne perioden. Også andre saker om drap i innvandrermiljøer fikk store oppslag. I mange av disse sakene blir det spekulert i motiver knyttet til æresdrap. Sakene har ført til at innvandrings- og integrerings-spørsmål har havnet høyt på den politiske dagsorden.

For drap i nære relasjoner for øvrig og vold mot kvinner er fremstilt som enkelthendelser uten å settes i sammenheng med sosiale forhold etc. En stor del av voldshendelsene er «separasjonsvold», dvs. vold og drap på kvinner som truer med å gå ut av forholdet.

Helgi Gunnlaugsson, Island:
Ballade, vold i media i Reykjavik
Gunnlaugsson mente at utviklingen av registrerte kriminalsaker ikke sto i forhold til medienes behandling av kriminalitet og kriminalitetssaker og at medienes behandling av sakene påvirker folks trygghetsfølelse. Hvorfor ønsker mediene en virkelighetsbeskrivelse med fokus på vold som ikke er i samsvar med kriminalitetsutviklingen? Forskeren kom inn på følgende fire forklaringer:

- Salgsfremmende
- Ønske om fokus på et uønsket samfunnsproblem
- Politiske holdninger
- Det er ofte ferske journalister med svak faglig bakgrunn som settes på disse sakene.

Forskerne har et viktig ansvar for å bidra med kunnskap og fortolkninger, spesielt når det gjelder utviklingen av kriminalitet og for å skape et korrektiv til de «morske panikker».

Tiltak og evalueringer

Ragnheidur Bragadottir, Island:
Nytt islandsk lovforslag om seksualforbrytelser.

Bragadottir er forsker og rådgiver for Islandske myndigheter på dette tema. Utgangspunktet for lovforslaget er at mange forbrytelser ikke kommer for domstolene og at domstolenes straffer er for milde, spesielt angående forbrytelser mot barn. Det ligger også til grunn en erkjennelse av at et foreldet kvinnesyn ligger til grunn for

eksisterende lovgivning. Endringsforslaget fra den islandske justisministeren går blant annet ut på:

- At bruk av vold ikke skal være nødvendig for å bli dømt for seksualforbrytelse.
- Foreldelsesfristen regnes fra fylte 18 år (mot nå 14 år).
- Bestemmelsen om straff for å forsørge seg ved prostitusjon blir avskaffet. Den svenske med forbud mot kjøp av seksuelle tjenester blir avvist.

Minke Linda Kjær, Danmark:
Skejby-modellen. Et sosialt eksperiment om blanding av kriminelle med ikke-kriminelle.

Hjemmesoning som alternativ til soning i fengsel har blitt evaluert i Danmark som et sosialt kriminalforebyggende tiltak hvor 40 prosent av plassene er forbeholdt ikke-straffede. Plasseringen er i hovedsak geografisk betinget og i henhold til bestemte kriterier for alternativ soning, blant annet siste 3 måneder av fengselsstraffen. Tilbudet gjelder også for seksualforbrytere og drapsmenn.

At ikke-straffede bor på samme institusjon virker som korrektiv til fastlåste tanke- og handlingsmønstre blant de som har begått kriminelle handlinger. De kriminelle påvirker derimot ikke de ikke-kriminelle til kriminalitet. Tilbakefall til kriminalitet har vist seg å være mindre på Skejby enn i kontrollgruppen.

Forskjellen var minst for person-

farlige forbrytelser og størst for mindre alvorlige lovovertrædelser. Dette resultatet holder seg også ved kontroll for andre variable som alder, utdanning etc. Utdanningsmobiliteten er også høyere for beboere på Skejby som har begått kriminalitet enn for kontrollgruppen.

Arne Kinnunen, Finland: Victim-offender mediation in Finland. Does the new legislation meet the principles of restorative justice?
Kinnunen skilte mellom ulike reaksjonsformer. Han pekte på følgende utviklingstrekk i Finland angående «restorative justice»:

- Grasrotbevegelse
- Frivillige organisasjoner har en viktig rolle
- Systemet er organisert på kommunenivå
- Rådgivende komité 2003 i regi av Helse- og sosialdepartementet

Forskere har utviklet en håndbok til bruk i det praktiske arbeidet. Meglingssystemet er iverksatt uavhengig av justisvesenet. Aktiviteten, det vil si antall saker, kommuner og frivillige som deltar har falt etter innføring av lovgivning på feltet. Målsetningen med lovgivningen var:

- Dekning – hele landet.
- Sikre statlig finansiering.
- Organisering med nasjonal ledelse overvåking av systemet etc.
- Standardisering av prosessen.

Det viktigste spørsmålet er Restorative Justice sitt forhold til justisvesenet. Utgangspunktet er idealet i FN's retningslinjer. Politikk og påtalemyndighet har makt til å bestemme om de vil ta sakene til megling. Partene har også en viss rett til å influere. Et annet viktig spørsmål er utdanning av (frivillige) meglere.

Susanne Clausen, Danmark:
Samfunnstjeneste som alternativ til straff. Effekter på residiv

I 1992 ble ordningen med samfunnsstraff innført permanent i hele landet ved lov. I 2005 ble 4000 dommer på samfunnsstraff idømt. Det er en forventning om at de som soner samfunnsstraff har lavere tilbakefall enn tilsvarende grupper som soner i fengsel, blant annet kontrollert for sosial bakgrunn, fordi samfunnsstraffen er ment å styrke de sosiale bånd til samfunnet. Kontrollgruppen er personer som soner en kort fengselsstraff.

Så langt har resultatene vist at samfunnsstraff ikke hadde noen innvirkning på tilbakefall etter den brede definisjonen. For tilbakefall etter straffeloven var det en viss effekt.

Et mer omfattende referat vil legges bli lagt ut på NSFK's hjemmesider i løpet av sommeren. www.nsfk.org ●

Noen aktuelle datoer høsten 2006

Etatsledermøter

15. og 16. juni
24. august
21. september
16. oktober
23. november
12. desember

Konferanser og samlinger

22. – 26. oktober – ICPA konferanse i Canada (Vancouver)

26. – 28. oktober - FOKO, Forum for opplæring i kriminalomsorgen, ti-årsjubileumskonferanse på Sørmarka
31. oktober – 1. november konfliktrådet og Arendal fengsel i Kristiansand
7. og 8. desember – Kriminalomsorgens ledersamling

SIFO, sikkerhet i friomsorgskontorene

9. - 10. oktober - Region sørvest, samling i Stavanger

19. - 20. oktober - Region øst, samling i Oslo
26. - 27. oktober - Region nordøst, samling i Oslo
2. - 3. november - Region sør, samling i Tønsberg

Variert kurstilbud

se KRUS-katalogen for 2006

Ila våger og vinner: Allegorisk kirkespill fra 1477 aktuelt teater

Spillet om enhver

Tekst og foto: Grethe R. Fodstad, KSF

Det enkelte menneskets ensomhet i avgjørende situasjoner, vår frykt for endring og død, er ikke mye endret fra middelalderen til i dag. Det er heller ikke behovet for informasjon og underholdning, her har virkemidlene hele tiden vært formidle et budskap på en interessevekkende og engasjerende måte via overraskende vinklinger kombinert med gjenkjenningseffekt og kanskje en planlagt læringseffekt i tillegg – enten det er et eksempel til etterfølgelse eller til avskrekking.

Pedagogen Erle Skår fra Rud videregående skole, som står for undervisningen ved Ila, har også i år tro på sin teatergruppe. Hun beskriver handlingen slik: Mannen Enhver blir innkalt av Vårherre for å gjøre regnskap for sitt liv. Enhver er slett ikke klar for dette og søker blant alle sine venner etter en som vil følge ham i døden. Ingen vil. Kun hans egne indre sjele-kvaliteter: Dyden og troen, fremstilt allegorisk, det vil si som personer, blir med ham

over terskelen. På den tiden stykket ble skrevet brukte kirken teater som virkemiddel til å bibringe folket det kristne budskap. Men det var borgerne i byene som var skuespillere og tok ansvar for oppsetningen og trakk inn frodige elementer fra det folkelige teater. At mennesket skal stå til ansvar for Gud etter døden er i tråd med datidens teologi, men at den rike oppkomsten Enhver ikke tør dø alene er gjort for å latterliggjøre ham. Oppsetningen er basert på utdrag av stykket som flere av våre forfattere har gjendiktet til norsk.

Og skuespillerne på Ila leverer – både store mengder tekst, spill, gjøgling og alvor. De drar tilskuerne tett inn i forestillingen. Etterpå har skuespillere og tilskuere dialog om stykket og om det å spille mens du sitter i fengsel. De forvaringsdømte var blant annet opptatt av hva som teller med når positiv fremgang skal måles for dem – slik at de kan kvalifisere seg til å komme ut etter minstetiden. De skulle ønske at deltakelse i teatergruppa telte med: Det er omfattende og krevende for-

beredelser og det er tøft og spille og så raskt hoppe ut av rolleskikkelsen og svare på til-

skuernes spørsmål. De svarer saklig og velbegrunnet og gir oss tilskuere mye å tenke på. ●

Fritidsleder Roger Slorafoss møter gjestene som denne ettermiddagen hovedsakelig besto av visitorer, skoleelever og lærere fra skoler i Akershus.

Noen av skuespillerne – her med rolleskikkelsene mammon, enhver og vennskap, med teatersjef Erle Skar og lærer Ingunn som Troen, og bak venter bøddelen.